

नेपालको संविधान (भाग १ देखि ५ र अनुसूचिहरू)

The Constitution of Nepal (From Part 1 to 5 & Schedules)

खेमराज सापकोटा
शाखा अधिकृत(नेपाल सरकार)

१. नेपालको संविधान(२०७२) कहिले जारी भयो ?
  - वि सं २०७२ असोज ३ (20 sept 2015)
२. नेपालको संविधान(२०७२) कुन विधिबाट तयार भएको संविधान हो ?
  - संविधान सभाबाट(through constitutional assembly)
३. नेपालको संविधान(२०७२)मा कति भाग धारा र अनुसूचीहरू रहेका छन् ?
  - ३५ भाग ३०८ धारा र ९ अनुसूचीहरू(35 parts, 308 articles and 9 schedules)
४. नेपालको संविधान(२०७२) को पहिलो शंशोधन(first amendment) कहिले भयो ?
  - वि सं २०७२ फाल्गुन १६
५. नेपालको संविधान अनुसार नेपालको सार्वभौमसत्ता र राजकीयसत्ता कसमा निहित रहेको छ ?
  - नेपाली जनतामा (sovereignty and the state authority of nepal shall be vested in the nepalese people)
६. नेपालको संविधान अनुसार नेपाल कस्तो राज्य हो ?
  - संघिय लोकतान्त्रीक गणतन्त्रात्मक (federal democratic republican)
७. नेपालमा बोलिने सबै मातृ भाषाहरू(mother tongues)लाई के भनिन्छ ?
  - राष्ट्र भाषा(language of the nation)
८. नेपालको संविधानले सरकारी कामकाजको भाषा भनेर कुन भाषालाई तोकेको छ ?
  - नेपाली भाषा(nepali language as official language)
९. नेपालका राष्ट्रिय चिन्हहरू के के हुन ?
  - राष्ट्रिय फूल लालीगुराँस, रङ सिम्रिक, जनावर गाई र पंक्षी डाँफे
१०. नेपालको संविधानको कुन भागमा नागरिकता सम्बन्धी व्यवस्था गरिएको छ ?
  - भाग २
११. नेपालको संविधानले कति प्रकारका नागरिकताहरूको व्यवस्था गरेको छ ?
  - ४ प्रकारका (वंशज, अंगिकृत, सम्मानार्थ र गैर आवासीय)
१२. नेपालको संविधानले गैर आवासीय नेपाली (NRN) लाई कस्तो अधिकार सहित नागरिकता दिने उल्लेख गरेको छ ?
  - आर्थिक, सामाजिक र साँस्कृतिक अधिकार सहितको नागरिकता (राजनीतिक अधिकार बाहेक)
१३. सम्मानार्थ नागरिकता(honorary citizenship) कसले प्रदान गर्न सक्छ ?
  - नेपाल सरकारले
१४. बाबु आमा दुवै नेपाली नागरिक(वंशज वा जन्मको आधारमा) भएको अवस्थामा सन्तानले कुन प्रकृतीको नागरिकता प्राप्त गर्छ ?
  - वंशजको आधारमा (by Descent)
१५. नेपाली नागरिकसँग बिहे गर्ने विदेशी महिलाले कुन नागरिकता पाउने व्यवस्था छ ?
  - वैवाहिक अंगिकृत नागरिकता (naturalized citizenship)
१६. नेपालको सरहद भित्र फेला परेको र पितृत्व र मातृत्वको ठेगान नभएको व्यक्तीले कस्तो नागरिकता पाउँछ ?

- वंशजको आधारमा
- १७. नेपालको संविधानको भाग कतिमा मौलिक हक(fundamental rights) सम्बन्धी व्यवस्था गरिएको छ ?
  - भाग ३
- १८. नेपालको संविधानले कति वटा मौलिक हकहरूको व्यवस्था गरेको छ ?
  - ३१ वटा
- १९. मृत्यु दण्डको सजाय हुने गरी कानून नबाइने प्रतिवद्धता कुन मौलिक हकले गरेको छ ?
  - सम्मानपूर्वक बाँच्न पाउने हक (धारा १६)
- २०. न्याय सम्बन्धी हक अनुसार पक्राउ परेको व्यक्तीलाई पक्राउ भएको समयबाट कति समयभित्र मुद्दा हेर्ने अधिकारी समक्ष उपस्थित गराउनुपर्छ ?
  - २४ घन्टा भित्र
- २१. नेपालको संविधानले कुन तहसम्मको शिक्षालाई अनिवार्य र निशुल्क शिक्षाको व्यवस्था गर्ने भनेको छ ?
  - आधारभुत तह सम्मको
- २२. नेपालको संविधानले कुन तहसम्मको शिक्षालाई निशुल्क पाउने गरी मौलिक हकमा व्यवस्था गरेको छ ?
  - माध्यामिक तह सम्मको
- २३. नेपालको संविधानमा उल्लेख गरीएका मौलिक हकको प्रचलनको लागि कुन हकको व्यवस्था गरिएको छ ?
  - धारा ४६ मा संवैधानिक उपचारको हक(यसले सबै मौलिक हकको संरक्षण गर्ने भएकोले महत्वपूर्ण मानिने)
- २४. नेपालको संविधानको धारा ४७ अनुसार मौलिक हकको कार्यान्वयन गर्न संविधान जारी भएको कति समयभित्र कानुनी व्यवस्था गर्नुपर्ने उल्लेख छ ?
  - ३ वर्षभित्र
- २५. नेपालको संविधानले नागरिकका कर्तव्य अन्तर्गत कति वटा कर्तव्यहरूको व्यवस्था गरेको छ ?
  - ४ वटा कर्तव्य
- २६. नेपालको संविधानको धारा ४८ मा व्यवस्था गरिएका नागरिकका कर्तव्यहरू कुन कुन हुन् ?
  - राष्ट्रप्रति निष्ठावान हुँदै नेपालको राष्ट्रियता सार्वभौमसत्ता र अखण्डताको रक्षा गर्नु
  - संविधान र कानूनको पालन गर्नु
  - राज्यले चाहेका बखत अनिवार्य सेवा गर्नु
  - सार्वजनिक सम्पतिको सुरक्षा र संरक्षण गर्नु
- २७. नेपालको संविधानमा राज्यका नीतिहरू अन्तर्गत कति प्रकारका नीतिहरूको व्यवस्था गरिएको छ ?
  - १३ वटा नीतिहरू
- २८. राज्यका निर्देशक सिद्धान्त र नीतिमा लेखिएका कुनै विषय कार्यान्वयन नभएमा कुन अदालतमा प्रश्न उठाउन सकिन्छ ?
  - कुनै पनि अदालतमा प्रश्न उठाउन सकिँदैन
- २९. नेपालको परराष्ट्र नीति संचालनका आधारहरू के के हुन् ?
  - संयुक्त राष्ट्रसंघको वडापत्र, असंलग्नता, पञ्चशिलको सिद्धान्त, अन्तराष्ट्रिय कानून र विश्व शान्तीको मान्यता
- ३०. नेपाल राज्यको संरचना सम्बन्धी व्यवस्था नेपालको संविधानको कुन धारामा गरिएको छ ?
  - धारा ५६
- ३१. नेपालको संविधान अनुसार नेपालको राज्य संरचना कति तहको हुने व्यवस्था गरेको छ ?

- ३ तहको (संघ प्रदेश र स्थानीय तह)
- ३२. नेपालको संविधानले अवशिष्ट अधिकार(Residual Power) कसमा निहित रहने व्यवस्था गरेको छ ?
  - संघमा(धारा ५८)
- ३३. नेपालको राष्ट्रिय गानको रचना कसले गरेका हुन् ?
  - प्रदिप कुमार राई(व्याकुल माइला)
- ३४. नेपालको राष्ट्रिय गानका संगितकार को हुन् ?
  - अम्बर गुरुङ
- ३५. प्रदेश नं १ मा कति वटा जिल्लाहरू रहेका छन् ?
  - १४
- ३६. प्रदेश नं २ मा कति वटा जिल्लाहरू रहेका छन् ?
  - ८
- ३७. प्रदेश नं ३(बागमती) मा कति वटा जिल्लाहरू रहेका छन् ?
  - १३
- ३८. प्रदेश नं ४(गण्डकी प्रदेश) मा कति वटा जिल्लाहरू रहेका छन् ?
  - ११
- ३९. प्रदेश नं ५(लुम्बिनी) मा कति वटा जिल्लाहरू रहेका छन् ?
  - १२
- ४०. प्रदेश नं ६(कर्णाली प्रदेश) मा कति वटा जिल्लाहरू रहेका छन् ?
  - १०
- ४१. प्रदेश नं ७(सुदूरपश्चिम प्रदेश) मा कति वटा जिल्लाहरू रहेका छन् ?
  - ९
- ४२. नेपालको संविधानको कुन अनुसूचीमा संघको एकल अधिकारको व्यवस्था गरिएको छ ?
  - अनुसूची ५ (३५ वटा अधिकारहरू)
- ४३. रक्षा, सेना, युद्ध, प्रतिरक्षा, हातहतियार जस्ता विषय कुन तहको अधिकार अन्तर्गत पर्दछ ?
  - संघको एकल अधिकार अन्तर्गत
- ४४. नेपालको संविधानको कुन अनुसूचीमा प्रदेशको एकल अधिकारको व्यवस्था गरिएको छ ?
  - अनुसूची ६ (२१ वटा अधिकारहरू)
- ४५. नेपालको संविधानको कुन अनुसूचीमा संघ र प्रदेशको साझा अधिकारको व्यवस्था गरिएको छ ?
  - अनुसूची ७ (२५ वटा अधिकारहरू)(Concurrent Powers of Federation and State)
- ४६. नेपालको संविधानको कुन अनुसूचीमा स्थानीय तहको एकल अधिकारको व्यवस्था गरिएको छ ?
  - अनुसूची ८ (२२ वटा अधिकारहरू)
- ४७. नेपालको संविधानको कुन अनुसूचीमा संघ प्रदेश र स्थानीय तहको साझा अधिकारको व्यवस्था गरिएको छ ?
  - अनुसूची ९ (१५ वटा अधिकारहरू)(Concurrent Power of Federation, State and Local level)
- ४८. सहकारी, शिक्षा, स्वास्थ्य, कृषि जस्ता विषय कुन तहको अधिकार अन्तर्गत पर्दछ ?
  - संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको साझा अधिकार(Concurrent Power) अन्तर्गत

❖ प्रदेश र सम्बन्धीत प्रदेशमा रहेका जिल्लाहरू

संख्या	१ नं प्रदेश	२ नं प्रदेश	३ नं प्रदेश	गण्डकी प्रदेश	५ नं प्रदेश	कर्णाली प्रदेश	सुदूरपश्चिम प्रदेश
१	ताप्लेजुङ	बारा	काठमाडौं	कास्की	पाल्पा	हुम्ला	दार्चुला
२	पाँचथर	पर्सा	भक्तपुर	तनहुँ	गुल्मी	जुम्ला	बैतडी
३	ईलाम	रौतहट	ललितपुर	लमजुङ	अर्घाखाँची	मुगु	डडेलधुरा
४	झापा	सर्लाही	काभ्रेपलान्चोक	गोरखा	रूपन्देही	डोल्पा	कन्चनपुर
५	संखुवासभा	महोत्तरी	नुवाकोट	मनाङ	कपिलवस्तु	कालिकोट	अछाम
६	तेह्रथुम	धनुषा	धादिङ	मुस्ताङ	बाँके	जाजरकोट	बझाङ
७	धनकुटा	सिराहा	सिन्धुपाल्चोक	बाग्लुङ	बर्दिया	सुर्खेत	बाजुरा
८	भोजपुर	सप्तरी	रसुवा	पर्वत	दाङ	सल्यान	डोटी
९	सोलुखुम्बु		दोलखा	स्याङ्जा	रोल्पा	दैलेख	कैलाली
१०	खोटाङ		रामेछाप	म्याग्दि	प्युठान	रुकुम पश्चिम	
११	ओखलढुङ्गा		सिन्धुली	नवलपरासी पूर्व	नवलपरासी पश्चिम		
१२	उदयपुर		चितवन		रुकुम पूर्व		
१३	मोरङ		मकवानपुर				
१४	सुनसरी						

❖ अनुसूचीहरू(Schedules)

अनुसूची	नाम	अनुसूची	नाम
१	राष्ट्रिय झन्डा (national flag)	६	प्रदेशको अधिकारको सूची(List of State Power)
२	राष्ट्रिय गान(national anthem)	७	संघ र प्रदेशको साझा अधिकारको सूची(List of Concurrent Powers of Federation and State)
३	निशाना छाप(Coat of Arms)	८	स्थानीय तहको अधिकारको सूची(List of Local level Power)
४	प्रदेश र सम्बन्धीत प्रदेशमा रहने जिल्लाहरू(States and Districts to be included in the States)	९	संघ प्रदेश र स्थानीय तहको साझा अधिकारको सूची(List of Concurrent Power of Federation, State and Local level)
५	संघको अधिकारको सूची(List of Federal Power)		

❖ नेपालको संविधानका धाराहरू(धारा १ देखि ६० सम्म)

भाग	धारा	नाम	भाग	धारा	नाम
भाग १:- प्रारम्भिक(Preliminary)	१	संविधान मुल कानून(Constitution as the fundamental law)	भाग ३:- मौलिक हक र कर्तव्य(Fundamental Rights and duties)	३१	शिक्षा सम्बन्धी हक(Right to Education)
	२	सार्वभौमसत्ता र राजकीयसत्ता(Sovereignty and state authority)		३२	भाषा तथा संस्कृतीको हक(Right to language and culture)
	३	राष्ट्र(Nation)		३३	रोजगारीको हक(Right to Employment)
	४	नेपाल राज्य(State of Nepal)		३४	श्रमको हक(Right to Labour)
	५	राष्ट्रिय हित(National Interest)		३५	स्वास्थ्य सम्बन्धी हक(Right relating to health)
	६	राष्ट्र भाषा(Languages of the Nation)		३६	खाद्य सम्बन्धी हक(Right relating to food)
	७	सरकारी कामकाजको भाषा(Official Language)		३७	आवासको हक(Right to Housing)
	८	राष्ट्रिय झण्डा(National Flag)		३८	महिलाको हक(Rights of Women)
	९	राष्ट्रिय गान इत्यादि(National anthem etc)		३९	बालबालिकाको हक(Rights of child)
भाग २:- नागरिकता(Citizenship)	१०	नागरिकताबाट वञ्चित नगरिने(Not to deprive of citizenship)	भाग ४:- राज्यका निर्देशक सिद्धान्त र नीति तथा दायित्व(Directive Principles, Policies and Duties of the State)	४०	दलितको हक(Right of Dalit)
	११	नेपालको नागरिक ठहर्ने(To be citizens of Nepal)		४१	ज्येष्ठ नागरिकको हक(Right of Senior Citizens)
	१२	वंशीय आधार र लैङ्गीक पहिचान सहितको नागरिकता(Citizenship with identity of descent and gender)		४२	सामाजिक न्यायको हक(Right to Social justice)
	१३	नागरिकताको प्राप्ति पुन प्राप्ति र समाप्ति(Acquisition, reacquisition and termination of citizenship)		४३	सामाजिक सुरक्षाको हक(Right to social security)
	१४	गैर आवासीय नेपाली नागरिकता सम्बन्धी व्यवस्था(Power to grant non-resident Nepalese citizenship)		४४	उपभोक्ताको हक(Right of Consumer)
	१५	नेपालको नागरिकता सम्बन्धी अन्य व्यवस्था(Other provisions relating to citizenship of Nepal)		४५	देश निकाला विरुद्धको हक(Right against exile)
भाग ३:- मौलिक हक(Fundamental Rights and duties)	१६	सम्मानपूर्वक बाँच्न पाउने हक(Right to live with Dignity)	भाग ५:- राज्यको संरचना र राज्य शक्तिको बाँडफाँड	४६	संवैधानिक उपचारको हक(Right to Constitutional Remedies)
	१७	स्वतन्त्रताको हक(Right to Freedom)		४७	मौलिक हकको कार्यान्वयन (Implementation of Fundamental Right)
	१८	समानताको हक(Right to Equality)		४८	नागरिकका कर्तव्य(Duties of Citizens)
	१९	सञ्चारको हक(Right to Communication)		४९	मार्गनिर्देशनका रूपमा रहने(To be Guiding Principles)
	२०	न्याय सम्बन्धी हक(Right relating to justice)		५०	निर्देशक सिद्धान्तहरू(Directive Principles)
	२१	अपराध पीडितको हक(Right of victim of crime)		५१	राज्यका नीतिहरू(Policies of the state)
	२२	यातना विरुद्धको हक(Right Against Torture)		५२	राज्यको दायित्व(Obligations of the state)
	२३	निवारक नजरबन्द विरुद्धको हक(Right against detention)		५३	प्रतिवेदन पेश गर्ने(To submit Report)
	२४	छुवाछुत तथा भेदभाव विरुद्धको हक(Right against untouchability and discrimination)		५४	अनुगमन सम्बन्धी व्यवस्था(Provision relating to monitoring)
	२५	सम्पतिको हक(Right relating to Property)		५५	अदालतमा प्रश्न उठाउन नसकिने(Questions not to be raised in court)
	२६	धार्मिक स्वतन्त्रताको हक(Right to freedom of Religion)		५६	राज्यको संरचना(Structure of State)
	२७	सूचनाको हक(Right to Information)		५७	राज्य शक्तिको बाँडफाँड(Distribution of state power)
	२८	गोपनीयताको हक(Right to Privacy)		५८	अवशिष्ट अधिकार(Residual Power)
	२९	शोषण विरुद्धको हक(Right against Exploitation)		५९	आर्थिक अधिकारको प्रयोग(Financial Powers)
	३०	स्वच्छ वातावरणको हक(Right to clean Environment)		६०	राजस्व श्रोतको बाँडफाँड(Distribution of Revenue)

संविधान

- संविधान देशको कस्तो कानून हो ? → मूल कानून
  - विश्वकै पहिलो र सानो संविधान कुन हो ? → अमेरिकाको संविधान
  - अमेरिकाको संविधान कहिले जारी भएको हो ? → सन् १७८९ को मार्च ४ मा
  - भारतको संविधान कहिले जारी भएको हो ? → सन् १९५० जनवरी २६ मा
  - कुन संविधानबाट संविधानलाई देशको मूल कानून मानिन थालिएको हो ? → नेपाल अधिराज्यको संविधान, २०१५
  - ❖ संविधानले सरकारको गठन, त्यसको अधिकार, नागरिकको अधिकार र कर्तव्य, सरकार र नागरिकबीचको अन्तरसम्बन्ध, नागरिकको मौलिक हक र त्यसको प्रचलनको तरीकाको व्यवस्था गर्दछ ।
  - ❖ यो सरकार सञ्चालनको लागि निर्देशिका हो भने नागरिकको अधिकारको प्रमाणपत्र हो ।
  - ❖ आर्थिक, सामाजिक, सांस्कृतिक न्यायको आधारपत्र हो । यो मूलरूपमा राजनीतिक तथा कानूनी आधारपत्र हो ।
  - ❖ यो मूल कानून भएकोले योसँग बाकिने कानून बाकिएको हदसम्म अमान्य हुन्छ ।
  - ❖ शासन सञ्चालनमा व्यवधान आएमा त्यसलाई निराकरण गर्न र कुनै कारणले शासनपद्धति भंग भएमा त्यस अवस्थामा Fresh Start गर्न संविधान चाहिन्छ । जस्तै नेपालको हालको संविधान (नेपालको संविधान) ।
  - ❖ द्वन्द्व रुपान्तरणको साधनको रूपमा संविधानलाई लिइन्छ । जस्तै नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३
- नेपालको संवैधानिक विकासक्रम**
- नेपाल सरकार वैधानिक कानून, २००४**
- नेपालको पहिलो संविधान कुन हो ? → नेपाल सरकार वैधानिक कानून, २००४
  - नेपालको पहिलो संविधान घोषणा गर्ने को हुन् ? → प्रधानमन्त्री पद्म समशेर
  - नेपालमा घोषणा भएको तर लागू नभएको संविधान कुन हो ? → नेपाल सरकार वैधानिक कानून, २००४
  - पद्म समशेरले पहिलो संविधान कहिले घोषणा गरे ? → २००४ माघ १३ गते
  - पहिलो संविधान कहिलेबाट लागू हुनेवाला थियो ? → २००५/११/१ बाट
  - नेपालको पहिलो संविधान लागू नहुने कारण के हो ? → पद्म समशेरले राजीनामा दिएको कारण
  - पद्म समशेरले कहिले राजीनामा दिएका दिए ? → २००४/११/१८ गते
  - नेपालको पहिलो संविधानमा कति भाग, धारा र अनुसूची रहेका थिए ? → भाग ६, धारा ६८ र अनुसूची १
  - पहिलो संविधानमा कति सदनात्मक व्यवस्थापिकाको उल्लेख थियो ? → दुई सदनात्मक व्यवस्थापिका जसमा माथिल्लो सदनको रूपमा भारदारी सभा (यसमा २०-३० सदस्य) र तल्लो सदनको रूपमा राष्ट्रसभा (यसमा ६०-७० सदस्य)
  - पहिलो संविधानमा लोकसेवा आयोगलाई के भनी चिनिन्थ्यो ? → दरखास्त परिषद्
  - महालेखा परीषदलाई के भनी चिनिन्थ्यो ? → प्रधानजाचँकी अड्डा
  - सर्वोच्च अदालतलाई बुझाउन के नाम उल्लेख गरिएको थियो ? → प्रधानन्यायालय
  - पहिलो संविधानमा संकटकालीन अधिकार कसमा निहित थियो ? → श्री ३ मा
  - पहिलो संविधानमा मौलिक हक कति वटा रहेका थिए ? → ४ वटा (वाक स्वतन्त्रता, प्रकाशन स्वतन्त्रता, धार्मिक स्वतन्त्रता र व्यक्तिगत स्वतन्त्रता)
  - पहिलो संविधानमा संवैधानिक अंगको रूपमा कुन कुन निकाय रहेका थिए ? → लोकसेवा आयोग र महालेखा परीक्षक
  - पहिलो संविधानमा राजकीय सत्ता कसमा रहने उल्लेख रहेको थियो ? → श्री ३ मा
  - पहिलो संविधानमा कार्यकारिणी अधिकार कसमा रहने उल्लेख रहेको थियो ? → श्री ३ मा
  - पहिलो संविधानमा प्रधान न्यायालय (सर्वोच्च अदालत) मा कति जना न्यायाधीश रहने उल्लेख थियो ? → प्रधानन्यायाधीश सहित बढीमा १३ जना

- पहिलो संविधानमा मन्त्रिपरिषद् कति सदस्यीय रहने उल्लेख थियो ? → श्री ३ को अध्यक्षतामा ५ सदस्यीय (कार्यकाल ४ वर्ष)
  - पहिलो संविधानको मस्यौदाकार को को रहेका थिए ? → रामउग्र सिंह, रघुनाथ सिंह र श्री प्रकाश गुप्ता
- नेपालको अन्तरिम शासन विधान, २००७**
- नेपालमा राजाले जारी गरेका पहिलो संविधान कुन हो ? → नेपालको अन्तरिम शासन विधान, २००७
  - नेपालमा लागू भएको पहिलो संविधान कुन हो ? → नेपालको अन्तरिम शासन विधान, २००७
  - अन्तरिम शासन विधान, २००७ कहिले जारी भएको हो ? → २००७ साल चैत्र २९ गते
  - अन्तरिम शासन विधान, २००७ मा कति भाग, धारा र अनुसूची थिए ? → ७ भाग, ७३ धारा र ३ अनुसूची
  - अन्तरिम शासन विधान, २००७ कति पटक संशोधन भएको थियो ? → ६ पटक
  - अन्तरिम शासन विधान, २००७ मा कति सदनात्मक व्यवस्थापिकाको गठनको व्यवस्था रहेको थियो ? → सल्लाहकार सभा नामक एक सदनात्मक व्यवस्थापिका सभा
  - अन्तरिम शासन विधान, २००७ मा संकटकालीन अधिकार, अवशिष्ट अधिकार, संविधान संशोधन गर्ने अधिकार कसमा निहित थियो ? → श्री ५
  - राज्यको निर्देशक सिद्धान्तको उल्लेख भएको पहिलो संविधान कुन हो ? → नेपालको अन्तरिम शासन विधान, २००७
  - नेपालको अन्तरिम शासन विधान, २००७ मा कुन कुन संवैधानिक अंगको व्यवस्था रहेको थियो ? → लोकसेवा आयोग (पब्लिक सर्भिस कमिसन), निर्वाचन आयोग र महालेखा परीक्षक गरी ३ वटा
- नेपाल अधिराज्यको संविधान, २०१५**
- नेपालको तेस्रो संविधान कुन हो ? → नेपाल अधिराज्यको संविधान, २०१५
  - नेपाल अधिराज्यको संविधान, २०१५ को मस्यौदा समितिका अध्यक्ष को रहेका थिए ? → तत्कालीन लोकसेवा आयोगका अध्यक्ष भगवती प्रसाद सिंह
  - नेपाल अधिराज्यको संविधान, २०१५ को मस्यौदा समितिको गठन कहिले र कति सदस्यीय रहेको थियो ? → २०१४ चैत्र ११ गते गठन भएको र यो समिति ५ सदस्यीय रहेको थियो
  - राजा महेन्द्रले संसदको निर्वाचन गर्ने र नयाँ संविधान बनाउने घोषणा कहिले गरेका थिए ? → २०१४ माघ १९
  - नेपाल अधिराज्यको संविधान, २०१५ कहिले र कसले जारी गरेको हो ? → २०१५ साल फाल्गुण १ गते, राजा महेन्द्र
  - नेपाल अधिराज्यको संविधान, २०१५ को कुन कुन धारा तुरुन्त लागू भएको (२०१५ फाल्गुण १ गते) थियो ? → धारा ७३ (संक्षिप्त र प्रकाशन) र धारा ७५ (संविधान लागू गराउने अधिकार)
  - नेपाल अधिराज्यको संविधान, २०१५ को धारा ७३ र धारा ७५ बाहेक अन्य धाराहरु कहिले बाट लागू भएको थियो ? → २०१६ असार १६ बाट
  - नेपाल अधिराज्यको संविधान, २०१५ मा कति भाग धारा र अनुसूची रहेको थियो ? → भाग १०, धारा ७७ र अनुसूची ३
  - नेपाल अधिराज्यको संविधान, २०१५ मा कति सदनात्मक व्यवस्थापिकाको व्यवस्था रहेको थियो ? → २ सदनात्मक व्यवस्थापिकाको व्यवस्था रहेको, माथिल्लो सदन (महासभा) मा ३६ जना सदस्य रहने, जसमा १८ जना श्री ५ बाट मनोनित हुने र तल्लो सदन (प्रतिनिधिसभा) मा १०९ सदस्य रहने व्यवस्था थियो ।
  - नेपाल अधिराज्यको संविधान, २०१५ मा सार्वभौमसत्ता कसमा निहित रहेको थियो ? → श्री ५ मा
  - नेपाल अधिराज्यको संविधान, २०१५ को कुन धाराको प्रयोग गरी महेन्द्रले संसद र सरकार भंग गरे ? → धारा ५५ (संकटकालीन अधिकार)
  - राजा महेन्द्रले सरकार र संसद भंगको घोषणा कहिले गरेका थिए ? → २०१७ साल पुष १ गते
  - नेपाल अधिराज्यको संविधान, २०१५ जारी हुँदा मन्त्रिपरिषद्का अध्यक्ष को थिए ? → सुवर्णसमशेर
  - संविधानलाई देशको मूल कानून भनी उल्लेख भएको पहिलो संविधान कुन हो ? → नेपाल अधिराज्यको संविधान, २०१५
  - हिन्दू अधिराज्यको साथै संवैधानिक उपचारको हकलाई पहिलो पटक कुन संविधानमा उल्लेख गरिएको थियो ? → नेपाल अधिराज्यको संविधान, २०१५

- नेपाली भाषालाई नेपालको राष्ट्रभाषा भनी उल्लेख भएको पहिलो संविधान कुन हो ? →नेपाल अधिराज्यको संविधान, २०१५
- नेपाल अधिराज्यको संविधान, २०१५ मा कति वटा मौलिक हकको उल्लेख थियो र कुन कुन थिए ? →७ वटा (वैयक्तिक स्वतन्त्रता, समानता, धर्म, सम्पत्ति, राजनैतिक स्वतन्त्रता, सार्वजनिक हित र संवैधानिक उपचारको हक)
- नेपाल अधिराज्यको संविधान, २०१५ को मस्यौदा तयार गर्दा सल्लाहकारी भूमिका निर्वाह गर्न नेपाल आउने बेलायतका संविधानविद् को थिए ? →Sir Ivor Jennings
- नेपाल अधिराज्यको संविधान, २०१५ को मुख्य विशेषता के थियो ? →संवैधानिक राजतन्त्र र संसदीय शासन प्रणाली

नेपालको संविधान, २०१९

- नेपालको चौथो संविधान कुन हो ? →नेपालको संविधान, २०१९
- नेपालको संविधान, २०१९ को मस्यौदा गर्न कति सदस्यीय मस्यौदा समिति गठन कहिले भएको थियो ? →६ सदस्यीय यो समिति २०१९ बैशाख २६ मा
- नेपालको संविधान, २०१९ कसले र कहिले जारी भएको थियो ? →श्री ५ महेन्द्रबाट २०१९ साल पुष १ गते
- चौथो संविधानमा कति भाग, धारा र अनुसूची रहेको थियो ? →२० भाग, ९७ धारा र ६ अनुसूची
- चौथो संविधानमा कति पटक संशोधन भएको थियो ? →३ पटक
- चौथो संविधानमा कहिले कहिले संशोधन भएको थियो ? →पहिलो २०२३ साल माघ १४ गते, दोस्रो २०३२ साल मंसिर २६ गते र तेस्रो २०३७ साल पुष १ गते
- गाउँ फर्क अभियान, अख्तियार र राष्ट्रिय निर्वाचन क्रमशः कुन कुन संशोधनबाट संविधानमा उल्लेख गरिएको थियो ? →क्रमशःपहिलो, दोस्रो र तेस्रो संशोधन
- चौथो संविधानमा कति सदनात्मक व्यवस्थापिकाको व्यवस्था रहेको थियो ? →एक सदनात्मक व्यवस्थापिका
- चौथो संविधानमा व्यवस्था भएको संसदको नाम के थियो ? →राष्ट्रिय पञ्चायत
- राष्ट्रिय पञ्चायतमा कति सदस्य रहने व्यवस्था थियो ? →२८ जना श्री ५ बाट मनोनित र ११२ जना बालिक मताधिकारको आधारमा निर्वाचित भई १४० जना
- चौथो संविधानमा शक्तिको स्रोत कसलाई मानिन्थ्यो ? →श्री ५ मा
- चौथो संविधानमा राज्यको निर्देशक सिद्धान्तको स्थानमा कुन सिद्धान्तको उल्लेख रहेको थियो ? →पञ्चायतको निर्देशक सिद्धान्त
- चौथो संविधानमा कुन कुन संवैधानिक अंगको व्यवस्था रहेको थियो ? →अख्तियार दुरुपयोग निवारण आयोग (दोस्रो संशोधनबाट), लोकसेवा आयोग, महालेखा परीक्षक, निर्वाचन आयोग
- चौथो संविधान मस्यौदा समितिको अध्यक्ष को थिए ? →ऋषिकेश शाह
- निर्दलीय पञ्चायती व्यवस्थाको उल्लेख भएको संविधान कुन हो ? →नेपालको संविधान, २०१९
- नेपालको संविधान, २०१९ मा सार्वभौमसत्ता तथा राजकीय सत्ता कसमा निहित रहेको थियो ? →श्री ५

नेपाल अधिराज्यको संविधान, २०४७

- पाँचौ संविधानको नाम के हो ? →नेपाल अधिराज्यको संविधान, २०४७
  - नेपाल अधिराज्यको संविधान, २०४७ कसले र कहिले जारी गरेको हो ? →तत्कालीन श्री ५ वीरेन्द्रबाट, २०४७ साल कार्तिक २३ गते (नोभेम्बर ९, १९९०) मा
  - पाँचौ संविधानको मस्यौदा समितिको अध्यक्ष को रहेका थिए ? →सर्वोच्च अदालतका न्यायाधीश विश्वनाथ उपाध्याय
  - पाँचौ संविधानमा कति भाग, धारा र अनुसूची रहेको थियो ? →भाग २३, धारा १३३ र अनुसूची ३
  - सार्वभौमसत्ता नेपाली जनतामा निहित भएको पहिलो संविधान कुन थियो ? →नेपाल अधिराज्यको संविधान, २०४७
- पाँचौ संविधानका विशेषता

- (क) सार्वभौमसत्ता जनतामा निहित,
- (ख) संवैधानिक राजतन्त्र तथा बहुदलीय संसदीय व्यवस्था,
- (ग) प्रतिनिधिसभा (२०५ सदस्यीय) र राष्ट्रिय सभा (६० सदस्यीय) गरी २ सदनात्मक व्यवस्थापिकाको रहेको ।
- (घ) स्वतन्त्र तथा सक्षम न्यायपालिका
- (ङ) मानवअधिकारको प्रत्याभूति
- (च) मौलिक हकको व्यवस्था
- (छ) धारा ११६ असंशोधनीय चरित्र
- (ज) राजनीतिक दलउपर प्रतिबन्ध लगाउन नपाइने

प्रतिनिधिसभा घोषणापत्र, २०६३

- नेपालको म्याग्नाकार्टा भनी चिनिने अधिकारपत्र वा दस्तावेज कुन हो ? →प्रतिनिधि सभाको घोषणापत्र, २०६३
- प्रतिनिधि सभाको घोषणापत्र, २०६३ कुन आन्दोलनको परिणती हो ? →वि.सं. २०६२/६३ सालको जनआन्दोलनको
- प्रतिनिधिसभाको घोषणापत्र, २०६३ कसले जारी गरेको हो ? →पुनः स्थापित प्रतिनिधिसभाले
- प्रतिनिधिसभाको घोषणापत्र कहिले जारी भएको हो ? →२०६३ जेष्ठ ४ गते
- म्याग्नाकार्टा कहिले र कहाँ जारी भएको थियो ? →बेलायतमा सन् १२१५, जुन १५ मा

प्रतिनिधिसभाको घोषणापत्र, २०६३ का विशेषताहरु

- (क) मन्त्रपरिषद्बाट स्वीकृत नियमावली बमोजिम नेपाल सरकारको कार्यविभाजन तथा कार्यसञ्चालन हुने ।
- (ख) राजपरिषद्को खारेजी
- (ग) श्री ५ को सरकारलाई अब उपरान्त नेपाल सरकार भनिने
- (घ) श्री ५ लाई संसदको अंग नमानिने
- (ङ) राजामा निहित कार्यकारिणी अधिकार खारेज
- (च) 'श्रीमान् गम्भीर' नामक राष्ट्रिय गानको खारेजी
- (छ) शाही नेपाली सेनाको नाम नेपाली सेना रहने
- (ज) राजालाई करको दायरामा ल्याइएको
- (झ) राजालाई नेपाली सेनाको परमाधिपति पदबाट खारेज गरिएको
- (ञ) नेपाल अधिराज्यको सङ्गामा नेपाल राज्य उल्लेख भएको

नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३

- नेपालको छैठौँ संविधानको नाम के हो ? →नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३
- नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ को मस्यौदा समितिको अध्यक्ष को थिए ? →सर्वोच्च अदालतका पूर्व न्यायाधीश लक्ष्मणप्रसाद अर्याल
- लक्ष्मणप्रसाद अर्यालको अध्यक्षतामा कति सदस्यीय मस्यौदा समिति गठन भएको थियो ? →१६ सदस्यीय
- नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ कहिले र कसले जारी गरिएको थियो ? →२०६३ साल माघ १ गते तत्कालीन पुनर्थापित प्रतिनिधिसभाले
- छैठौँ संविधानलाई कसले अनुमोदन गरेको थियो ? →व्यवस्थापिका संसदको पहिलो बैठकले
- नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ मा कति भाग, धारा र अनुसूची रहेको थियो ? →२५ भाग, १६७ धारा र ४ अनुसूची
- नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ कति पटक संशोधन भएको थियो ? →१२ पटक
- राजकीय सत्ता नेपाली जनतामा निहित भएको पहिलो संविधान कुन हो ? →नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३
- संसदीय सुनुवाईको व्यवस्था उल्लेख भएको पहिलो संविधान कुन हो ? →नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३
- महिलाको हकलाई मौलिक हकको रूपमा उल्लेख भएको पहिलो संविधान कुन थियो ? →नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३

नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ मा भएका संशोधनहरू

संशोधन	संशोधन मिति
नेपालको अन्तरिम संविधान (पहिलो संशोधन), २०६३	२०६३।१।३०
” (दोस्रो संशोधन), २०६४	२०६४।०२।३०
” (तेस्रो संशोधन), २०६४	२०६४।१।१३
” (चौथो संशोधन), २०६५	२०६५।२।१६
” (पाँचौ संशोधन), २०६५	२०६५।३।२९
” (छैटौ संशोधन), २०६५	२०६५।६।३०
” (सातौ संशोधन), २०६६	२०६६।१०।१७
” (आठौ संशोधन), २०६७	२०६७।२।१४
” (नवौ संशोधन), २०६८	२०६८।२।१४
” (दशौ संशोधन), २०६८	२०६८।५।१४
” (एघारौ संशोधन), २०६८	२०६८।६।१४
” (बाह्रौ संशोधन), २०६९	२०६९।२।१७

यस संविधानका विशेषताहरू

- (१) जनताका प्रतिनिधिले जारी गरेको पहिलो संविधान (प्रतिनिधिसभाले)
  - (२) राजतन्त्रको अन्त्य गरी गणतन्त्रको घोषणा गरिएको । (चौथो संशोधनबाट)
  - (३) समावेशी, संघीय राज्यको स्थापनामा जोड दिइएको (धारा ४)
  - (४) सहमतीय राजनीतिको माध्यमबाट राज्यसञ्चालन गरिने (धारा ४३)
  - (५) सार्वभौमसत्ता तथा राजकीयसत्ता नेपाली जनतामा निहित रहने (प्रस्तावना र धारा २)
  - (६) राष्ट्रपतिको व्यवस्था रहेको -भाग ४(क) -उमेर ३५ वर्ष
  - (७) संसदीय सुनुवाई प्रणालीको अवलम्बन (धारा १५५)
  - (८) संविधानसभाले व्यवस्थापिका संसदको समेत काम गर्ने (धारा ८३)
  - (९) सहमतीय सरकारमा जोड दिएको (धारा ३८(१))
  - (१०) मौलिक हकको रूपमा थप हकको व्यवस्था (थप ८ हकको व्यवस्था रहेको)
  - (११) प्रधानन्यायाधीश तथा सर्वोच्च अदालतका न्यायाधीशलाई नेपाल सरकारले न्याय परिषद्को सिफारिसमा काजमा
खटाउन सकिने व्यवस्था (धारा १०६(१))
  - (१२) राष्ट्रिय मानवअधिकार आयोगको व्यवस्था (भाग १५ (धारा १३१))
  - (१३) संविधानसभाबाट संविधान निर्माण गरिने (प्रस्तावना)
- नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ मा संविधानको संशोधन गर्ने निकाय कुन रहेको थियो ? →व्यवस्थापिका-संसद
  - संवैधानिक परिषद्मा अध्यक्ष सहित बढीमा कति जनासम्म सदस्य रहने व्यवस्था रहेको थियो ? →६ जना
  - कसको सिफारिसमा राष्ट्रपतिबाट व्यवस्थापिका-संसदको आह्वान हुने व्यवस्था रहेको थियो ? →प्रधानमन्त्री
  - नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ थप भएको कुन कुरा थियो ? →राजकीय सत्ता
  - कसको सहमतिमा प्रधानमन्त्रीको चयन हुने व्यवस्था धारा ३८ मा रहेको थियो ? →राजनीतिक सहमतिमा
  - नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ जारी हुँदा नेपालका प्रधानमन्त्री को थिए ? →गिरीजाप्रसाद कोइराला
  - यस संविधानमा सर्वोच्च अदालतमा प्रधानन्यायाधीश सहित कति जना न्यायाधीश रहने व्यवस्था रहेको थियो ? →१५
  - संविधानको कुन धारामा राज्यको अग्रगामी पुनर्संरचना गरिने कुरा उल्लेख रहेको थियो ? →१३८
  - यो संविधान बमोजिम संविधानसभाको कुनै सदस्यको योग्यतासम्बन्धी विवाद देखा परे त्यसको अन्तिम टुंगो कसले लगाउने व्यवस्था रहेको थियो ? →संविधानसभा अदालत

- संविधान बमोजिम संविधानको विधेयक पारित गर्न कस्तो बहुमत आवश्यक पर्ने व्यवस्था रहेको थियो ? → दुई तिहाई
  - थप भएका मौलिक हक कति रहेका थिए ? → ८
  - संविधानसभाको अन्तिम पटक कहिले म्याद थप भएको थियो ? → २०६८/०१/१४
  - संविधान बमोजिम राजनीतिक सहमतिको अवस्थामा पनि संसद सदस्य नभएको व्यक्तिलाई कुन पदमा नियुक्ति गर्न नसकिने व्यवस्था रहेको थियो ? → प्रधानमन्त्री
  - संविधानसभाको अध्यक्ष हुन कति वर्षको उमेर आवश्यक पर्ने व्यवस्था रहेको थियो ? → २५
  - नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ कति सदस्यीय प्रतिनिधि सभाले जारी गरेको हो ? → ३३०
  - नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ को कुन धारामा संविधानसभा गठनको व्यवस्था रहेको थियो ? → ६३
  - संविधानसभा सम्बन्धी व्यवस्था संविधानको कुन भागमा लेखिएको थियो ? → ७
  - नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ बमोजिम कस्तो निर्वाचन प्रणालीका कति सदस्यीय संविधानसभाको गठन हुने व्यवस्था रहेको थियो ? → मिश्रित निर्वाचन प्रणाली अनुरूप तीन प्रक्रियाबाट ६०१ सदस्यीय संविधानसभाको गठन
  - प्रत्यक्ष निर्वाचन प्रणालीद्वारा कति सदस्यको निर्वाचित हुन व्यवस्था रहेको थियो ? → २४०
  - समानुपातिक निर्वाचन प्रणाली अनुसार कति सदस्यको निर्वाचित हुने व्यवस्था रहेको थियो ? → ३३५ जना
  - संविधानसभामा कति सदस्य मन्त्रिपरिषद्बाट मनोनित हुने व्यवस्था रहेको थियो ? → २६ जना
  - संविधानसभाको सदस्यको सदस्य हुन कति वर्ष पुगेको हुनुपर्ने उल्लेख रहेको थियो ? → २५ वर्ष उमेर पूरा भएको
  - नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ बमोजिम संवैधानिक अंगहरु कति वटा रहेका थिए ? → ६ वटा
- नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ बमोजिम संवैधानिक अंगहरु**
(क) अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग (भाग ११)	(ख) महालेखा परीषद (भाग १२)
(ग) लोकसेवा आयोग (भाग १३)	(घ) निर्वाचन आयोग (भाग १४)
(ङ) राष्ट्रिय मानवअधिकार आयोग (भाग १५)	(च) महान्यायाधिवक्ता (भाग १६)

७ औ संविधान

- ७ औ संविधानको नाम के रहेको छ ? → नेपालको संविधान (धारा ३०७ को उपधारा १ मा उल्लेख)
- नेपालको संविधान कसले निर्माण गरेको हो ? → संविधानसभाले
- नेपालको संविधानमा जनताको राय सुझाव संकलन गर्ने कार्य कहिले भएको थियो ? → २०७२ श्रावण ४ र ५ गते
- नेपालको संविधान कहिले जारी भएको हो ? → २०७२ आश्विन ३ गते आइतबार
- ७ औ संविधानलाई कसले जारी गरेको हो ? → राष्ट्रपति रामबरण यादव
- नेपालको संविधानमा कसले प्रमाणित गरेको हो ? → संविधानसभाका अध्यक्ष सुभाषचन्द्र नेम्बाङ
- नेपालको संविधानमा संविधानसभाका कति जना सभासदले हस्ताक्षर गरेका थिए ? → ५३७
- नेपालको संविधानमा कहिले हस्ताक्षर भएको थियो ? → २०७२ आश्विन १ गते
- नेपालको संविधानको विधेयकलाई कति सभासदले पारित गरेका थिए ? → ५०७
- नेपालको संविधानको विधेयकलाई कहिले पारित गरिएको थियो ? → २०७२ भाद्र ३० गते
- नेपालको संविधानमा कति भाग, धारा र अनुसूची रहेका छन् ? → भाग ३५, धारा ३०८ र अनुसूची ९
- मौलिक हक कस्तो हक हो ? → संविधानमा नै नागरिकलाई प्रदान गरिएका हकहरु

मौलिक अधिकार र मानव अधिकार बीचमा रहेको फरक

- ❖ मौलिक अधिकार मानव अधिकारको तुलनामा केही संकुचन हुन्छ ।
- ❖ किनकी मौलिक अधिकार राज्यको संविधानमा नै उल्लेख भएको हुन्छ भने मानव अधिकार चाहिं राज्यको कानूनको अतिरिक्त अन्तर्राष्ट्रिय कानूनद्वारा सृजित दायित्वसंग समेत सम्बन्धित रहन्छ ।
- ❖ सबै मौलिक अधिकार मानव अधिकार हुन् तर सबै मानव अधिकार मौलिक अधिकार होइनन् ।

❖ मौलिक अधिकारको उल्लंघन विरुद्ध संविधानमा नै उपचारको विधि उल्लेख हुन्छ भने मानव अधिकारको उल्लंघनमा नैतिक दायित्व मात्र महत्वपूर्ण हुन्छ ।

- नेपालको संविधानको कुन भागमा मौलिक हक सम्बन्धी व्यवस्था रहेको छ ? → भाग ३ मा
- संविधान बमोजिम कतिवटा मौलिक हक रहेका छन् ? → ३१ वटा
- वर्तमान नेपालको संविधानमा पहिलो संशोधन कहिले भएको थियो र कुन कुन धारा संशोधन भएका थिए ? → २०७२ फाल्गुण १६ गते, संशोधित धाराहरु ४२, ८४ र २८६
- नेपालको संविधानको दोस्रो संशोधन कहिले भएको थियो र कुन अनुसूचीलाई संशोधन गरिएको थियो ? → २०७७ साल असार ४ गते अनुसूची ३ मा रहेको निशान छाप
- नेपालको संविधानको भाग १ मा के कुरा उल्लेख रहेको छ ? → प्रारम्भिक
- भाग १ मा कतिवटा धाराहरु रहेका छन् ? → धारा १ बाट धारा ९ सम्म ९ वटा
- संविधान देशको मूल कानून हो भनी संविधानको कुन धारामा उल्लेख रहेको छ ? → धारा १
- नेपालको संविधानको पालना गर्नु कसको कर्तव्य हुनेछ ? → प्रत्येक व्यक्तिको
- नेपालको सार्वभौमसत्ता र राजकीयसत्ता कसमा निहित रहेको छ ? → नेपाली जनतामा
- सार्वभौमसत्ता र राजकीयसत्ताको बारेमा कुन धारामा उल्लेख रहेको छ ? → धारा २
- राष्ट्रको परिभाषाको उल्लेख भएको धारा कुन हो ? → धारा ३

■ धारा ३ बमोजिम राष्ट्र भन्नाले के बुझिन्छ ? → बहुजातीय, बहुभाषिक, बहुधार्मिक, बहुसांस्कृतिक विशेषतायुक्त, भौगोलिक विविधतामा रहेका समान आकांक्षा र नेपालको राष्ट्रिय स्वतन्त्रता, भौगोलिक अखण्डता, राष्ट्रिय हित तथा समृद्धिप्रति आस्थावान रही एकताको सूत्रमा आबद्ध सबै नेपाली जनता समष्टिमा राष्ट्र हो ।

- नेपाल राज्यको बारेमा उल्लेख भएको धारा कुन हो ? → धारा ४
- संविधानमा नेपाल राज्य भनी उल्लेख भएको पहिलो संविधान कुन हो ? → नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ (यस अघि नेपाल अधिराज्य भनिन्थ्यो)
- धारा ४ बमोजिम नेपाल कस्तो राज्य हो ? → नेपाल स्वतन्त्र (independent), अविभाज्य (Indivisible), सार्वभौमसत्ता सम्पन्न (Sovereign), धर्मनिरपेक्ष (secular), समावेशी (inclusive), लोकतन्त्रात्मक (democratic), समाजवाद उन्मुख (socialism oriented), संघीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रात्मक राज्य (federal democratic republican state) हो ।

■ धारा ४ बमोजिम धर्मनिरपेक्ष भन्नाले के बुझिन्छ ? → सनातनदेखि चलिआएको धर्म संस्कृतिको संरक्षण लगायत धार्मिक, सांस्कृतिक स्वतन्त्रता सम्भन्नु पर्छ ।

■ धारा ४ बमोजिम नेपालको क्षेत्र कसरी हुने उल्लेख रहेको छ ? → (क) संविधान प्रारम्भ हुँदा बखतको क्षेत्र, र (ख) संविधान प्रारम्भ भएपछि प्राप्त हुने क्षेत्र

- राष्ट्रिय हितको बारेमा कुन धारामा उल्लेख रहेको छ ? → धारा ५ मा
- राष्ट्रिय हितको प्रतिकूलको आचरण र कार्य कुन कानून बमोजिम दण्डनीय हुने उल्लेख रहेको छ ? → संघीय कानून
- राष्ट्रभाषाको बारेमा कुन धारामा उल्लेख रहेको छ ? → धारा ६ मा
- धारा ६ बमोजिम कुन कुन भाषाहरु राष्ट्रभाषा हुन् ? → नेपालमा बोलिने सबै मातृभाषाहरु
- धारा ७ बमोजिम नेपालको सरकारी कामकाजको भाषा कुन भाषा हुने उल्लेख रहेको छ ? → देवनागिरी लिपिमा लेखिने नेपाली भाषा
- नेपालको राष्ट्रिय झण्डाको बारेमा कुन धारामा उल्लेख रहेको छ ? → धारा ८ मा
- नेपालको राष्ट्रिय झण्डाको बारेमा संविधानको कुन अनुसूचीमा उल्लेख रहेको छ ? → अनुसूची १
- नेपालको राष्ट्रिय गान, नेपालको निशान छाप, नेपालको राष्ट्रिय फूल, राष्ट्रिय रंग, राष्ट्रिय जनावर र राष्ट्रिय पंक्षीको बारेमा कुन धारामा उल्लेख रहेको छ ? → धारा ९ मा

- नेपालको राष्ट्रिय गानको बारेमा संविधानको कुन अनुसूचीमा उल्लेख रहेको छ ? → अनुसूची २
- नेपालको निशान छापको बारेमा संविधानको कुन अनुसूचीमा उल्लेख रहेको छ ? → अनुसूची ३
- नेपालको राष्ट्रिय फूल, राष्ट्रिय रंग, राष्ट्रिय जनावर र राष्ट्रिय पक्षी क्रमशः कुन कुन हुन् ? → क्रमशः लालीगुराँस, सिम्रिक, गाई र डाँफे
- नागरिकता सम्बन्धी व्यवस्था संविधानको कुन भागमा उल्लेख रहेको छ ? → भाग २
- भाग २ मा कति वटा धाराहरु रहेका छन् ? → धारा १० बाट धारा १५ सम्म ६ वटा
- नेपालमा कस्तो प्रकृतिको नागरिकताको व्यवस्था गरिएको छ ? → प्रादेशिक पहिचान सहितको एकल संघीय नागरिकताको व्यवस्था
- भाग २ मा उल्लेख भए बमोजिम कति प्रकारको नागरिकता प्रदान गरिने व्यवस्था रहेको छ ? → ४ प्रकार (बंशज, अंगीकृत, सम्मानार्थ र गैरआवासीय)
- कुनै व्यक्तिको जन्म हुँदाका बखत निजको बाबु वा आमा नेपालको नागरिक रहेछ भने त्यस्तो व्यक्तिले कस्तो प्रकारको नागरिकता पाउने व्यवस्था रहेको छ ? → वंशजको
- यो संविधान प्रारम्भ हुनुभन्दा अघि जन्मको आधारमा नागरिकता पाएको नागरिकको सन्तानले निजको बाबु र आमा दुवै नेपालको नागरिक रहेछन् भने निज बालिग भएपछि कस्तो प्रकृतिको नागरिकता पाउने व्यवस्था रहेको छ ? → वंशजको आधारमा
- नेपालभित्र फेला परेको पितृत्व र मातृत्वको ठेगान नभएको प्रत्येक नाबालक निजको बाबु वा आमा फेला नपरेसम्म कस्तो आधारमा नेपालको नागरिक ठहर्ने व्यवस्था रहेको छ ? → वंशजको आधारमा
- नेपालको नागरिक आमाबाट नेपालमा जन्म भई नेपालमा नै बसोबास गरेको र बाबुको पहिचान हुन नसकेको व्यक्तिलाई कस्तो प्रकृतिको नेपालको नागरिकता प्रदान गरिने व्यवस्था रहेको छ ? → वंशजको आधारमा
- नेपाली नागरिकसँग बैवाहिक सम्बन्ध कायम गरेकी विदेशी महिलाले चाहेमा कस्तो प्रकृतिको नागरिकता लिन सक्ने व्यवस्था रहेको छ ? → अंगीकृत नागरिकता
- विदेशी नागरिकसँग बैवाहिक सम्बन्ध कायम गरेकी नेपाली महिलाबाट जन्मेको व्यक्ति निज नेपालमा नै बसोबास गरेको र विदेशी मुलुकको नागरिकता प्राप्त गरेको रहेनछ भने निजले कस्तो प्रकारको नागरिकता पाउने व्यवस्था रहेको छ ? → अंगीकृत नागरिकता
- कुन कुन पदमा नियुक्तीको लागि वंशजको आधारमा नागरिकता प्राप्त गरेको व्यक्ति मात्र योग्य हुने संवैधानिक व्यवस्था रहेको छ ? → राष्ट्रपति, उपराष्ट्रपति, प्रधानमन्त्री, प्रधान न्यायाधीश, प्रतिनिधि सभाका सभामुख, राष्ट्रिय सभाका अध्यक्ष, प्रदेश प्रमुख, मुख्यमन्त्री, प्रदेश सभाको सभामुख र सुरक्षा निकायका प्रमुख
- नेपालको सम्मानार्थ नागरिकता कसले प्रदान गर्न सक्ने व्यवस्था रहेको छ ? → नेपाल सरकार
- गैर आवासीय नेपालीलाई संविधान बमोजिम कुन कुन अधिकारको उपभोग गर्न पाउने गरी गैर आवासीय नागरिकता प्रदान गर्न सकिने उल्लेख रहेको छ ? → आर्थिक, सामाजिक र सांस्कृतिक अधिकार
- भाग ३ मा कतिवटा धाराहरुको उल्लेख रहेको छ ? → धारा १६ बाट ४८ सम्म ३३ वटा
- नेपालको संविधानमा कति वटा मौलिक हक थप भएका हुन् ? → १० वटा
- नेपालको संविधानमा पूर्णरूपमा थप भएका मौलिक हक कति रहेका छन् ? → ७ वटा
- पूर्णरूपमा थप भएका ७ मौलिक हकहरु कुन कुन हुन् ? → धारा १६ सम्मानपूर्वक बाच्न पाउने हक, धारा २१ अपराध पीडितको हक, धारा ३६ खाद्य सम्बन्धी हक, धारा ३७ आवासको हक, धारा ४० दलितको हक, धारा ४१ जेष्ठ नागरिकको हक र धारा ४४ उपभोक्ताको हक
- परिमार्जन सहित थप भएका मौलिक हकहरु कति वटा छन् र ती कुन कुन हुन् ? → ३ वटा रहेका र ती निम्न छन्: धारा ३२ भाषा तथा संस्कृतिको हक, धारा ३५ स्वास्थ्य सम्बन्धी हक र धारा ४३ सामाजिक सुरक्षा सम्बन्धी हक
- संविधानको धारा १६ मा कुन हकको व्यवस्था उल्लेख रहेको छ ? → सम्मानपूर्वक बाच्न पाउने हक
- कसलाई सम्मानपूर्वक बाच्न पाउने हक रहेको छ ? → प्रत्येक व्यक्तिलाई
- मृत्युदण्डको सजाय दिने गरी कुनै कानून बनाइने छैन भन्ने विषय कुन धारामा उल्लेख रहेको छ ? → धारा १६ मा
- धारा १७ मा के विषय उल्लेख रहेको छ ? → स्वतन्त्रताको हक
- कानूनबमोजिम बाहेक कसको वैयक्तिक स्वतन्त्रताबाट बञ्चित गरिने छैन ? → कुनै पनि व्यक्तिको प्रत्येक नागरिकलाई प्रदान गरिएका स्वतन्त्रता

(क) विचार र अभिव्यक्तिको स्वतन्त्रता

(ख) विना हातहतियार शान्तिपूर्वक भेला हुने स्वतन्त्रता

(ग) राजनीतिक दल खोल्ने स्वतन्त्रता

(घ) संघ र संस्था खोल्ने स्वतन्त्रता

(ङ) नेपालको कुनै पनि भागमा आवतजावत र बसोबास गर्ने स्वतन्त्रता

(च) नेपालको कुनै पनि भागमा पेशा, रोजगार गर्ने र उद्योग, व्यापार तथा व्यवसायको स्थापना र सञ्चालन गर्ने स्वतन्त्रता

- धारा १८ मा कुन हकको व्यवस्था उल्लेख छ ? → **समानताको हक**
- धारा १९ मा कुन हकको व्यवस्था उल्लेख रहेको छ ? → **सञ्चारको हक**
- धारा २० मा कुन हकको व्यवस्था उल्लेख रहेको छ ? → **न्याय सम्बन्धी हक**
- धारा २१ मा कुन हकको उल्लेख रहेको छ ? → **अपराध पीडितको हक**
- धारा २२ मा कुन हकको उल्लेख रहेको छ ? → **यातना विरुद्धको हक**
- निवारक नजरबन्द विरुद्धको हकको उल्लेख कुन धारामा रहेको छ ? → **धारा २३**
- धारा २४ मा कुन हकको उल्लेख रहेको छ ? → **छुवाछुत तथा भेदभाव विरुद्धको हक**
- धारा २५ मा कुन हकको उल्लेख रहेको छ ? → **सम्पतिको हक**
- धारा २६ मा कुन हकको उल्लेख रहेको छ ? → **धार्मिक स्वतन्त्रताको हक**
- सूचनाको हक सम्बन्धी व्यवस्था कुन धारामा उल्लेख रहेको छ ? → **धारा २७**
- धारा २८ मा कुन विषय उल्लेख रहेको छ ? → **गोपनीयताको हक**
- धारा २९ मा उल्लेख भएको हक कुन हो ? → **शोषण विरुद्धको हक**
- धारा ३० मा के विषय उल्लेख रहेको छ ? → **स्वच्छ वातावरणको हक**
- धारा ३१ मा के विषय उल्लेख रहेको छ ? → **शिक्षा सम्बन्धी हक**
- धारा ३२ मा के विषय उल्लेख रहेको छ ? → **भाषा तथा संस्कृतिको हक**
- नेपालमा कतिवटा मातृभाषा रहेको छ ? → **१२३**
- धारा ३३ मा कुन हकको उल्लेख रहेको छ ? → **रोजगारीको हक**
- धारा ३४ मा कुन मौलिक हकको उल्लेख रहेको छ ? → **श्रमको हक**
- धारा ३५ मा कुन मौलिक हकको उल्लेख रहेको छ ? → **स्वास्थ्य सम्बन्धी हक**
- धारा ३६ खाद्य सम्बन्धी हक
- धारा ३७ आवासको हक
- धारा ३८ महिलाको हक
- धारा ३९ बालबालिकाको हक
- धारा ४० दलितको हक
- धारा ४१ ज्येष्ठ नागरिकको हक
- धारा ४२ सामाजिक न्यायको हक
- धारा ४३ सामाजिक सुरक्षाको हक
- धारा ४४ उपभोक्ताको हक
- धारा ४५ देश निकाला विरुद्धको हक
- धारा ४६ संवैधानिक उपचारको हक
- सबैभन्दा महत्वपूर्ण मौलिक हक कुन हो ? → **संवैधानिक उपचारको हक**
- संवैधानिक उपचारको हक प्राप्त गर्न कुन कुन निकायमा उजुर गर्न पाउने संवैधानिक व्यवस्था रहेको छ ? → **धारा १३३ बमोजिम सर्वोच्च अदालत र धारा १४४ बमोजिम उच्च अदालत**
- मौलिक हकको कार्यान्वयनको लागि राज्यले संविधान प्रारम्भ भएको मितिले कति वर्षभित्र कानूनी व्यवस्था गरिसक्नु पर्ने संविधानमा उल्लेख रहेको छ ? → **तीन वर्षभित्र**
- नेपालको संविधानको पहिलो संशोधनमा संशोधन भएको मौलिक हक कुन हो ? → **सामाजिक सुरक्षाको हक (धारा ४३)**
- संविधानको कुन धारामा नागरिकका कर्तव्य उल्लेख रहेको छ ? → **धारा ४८**
- संविधानले नेपाली नागरिकलाई कति वटा कर्तव्य तोकेको छ र ती कुन कुन हो ? → **४ वटा**

(क) राष्ट्रप्रति निष्ठावान हुँदै नेपालको राष्ट्रियता, सार्वभौमसत्ता र अखण्डताको रक्षा गर्नु,

(ख) संविधान र कानूनको पालना गर्नु,

(ग) राज्यले चाहेको बखत अनिवार्य सेवा गर्नु र

(घ) सार्वजनिक सम्पत्तिको सुरक्षा र संरक्षण गर्नु ।

■ राज्यका निर्देशक सिद्धान्त, नीति तथा दायित्व राज्य सञ्चालनको कस्तो सिद्धान्तको रूपमा रहेको हुन्छ ?

→मार्गनिर्देशनको रूपमा

■ नेपालको संविधानको भाग ४ मा कतिवटा धाराहरूको उल्लेख रहेको छ ? →धारा ४९ बाट ५५ सम्म ७ वटा

■ राज्यका निर्देशक सिद्धान्त, नीति तथा दायित्व कार्यान्वयन भए नभएको सम्बन्धमा कुनै अदालतमा प्रश्न उठाउन सकिन्छ वा सकिदैन ? →सकिदैन

■ निर्देशक सिद्धान्तको उल्लेख कुन धारामा रहेको छ ? →धारा ५० मा

■ राज्यको निर्देशक सिद्धान्त बमोजिम राज्यको कति वटा उद्देश्य रहेका छन् ? →४ वटा (राजनीतिक उद्देश्य, सामाजिक तथा सांस्कृतिक उद्देश्य, आर्थिक उद्देश्य र अन्तर्राष्ट्रिय सम्बन्ध कायम गर्ने उद्देश्य)

■ राज्यका नीतिहरूको उल्लेख संविधानको कुन धारामा उल्लेख रहेको छ ? →धारा ५१

■ नेपालको संविधानको धारा ५१ मा कति वटा राज्यका नीतिहरूको उल्लेख रहेको छ ? →१३ वटा

■ राज्यका १३ नीतिहरू कुन कुन हुन् ? →(१) राष्ट्रिय एकता र राष्ट्रिय सुरक्षा सम्बन्धी नीति

(२) राजनीतिक तथा शासन व्यवस्था सम्बन्धी नीति (३) सामाजिक र सांस्कृतिक रुपान्तरण सम्बन्धी नीति

(४) अर्थ, उद्योग र वाणिज्य सम्बन्धी नीति

(५) कृषि र भूमिसुधार सम्बन्धी नीति

(६) विकास सम्बन्धी नीति

(७) प्राकृतिक साधन स्रोतको संरक्षण, सम्बर्द्धन र उपयोग सम्बन्धी नीति

(८) नागरिकका आधारभूत आवश्यकता सम्बन्धी नीति

(९) श्रम र रोजगार सम्बन्धी नीति

(१०) सामाजिक न्याय र समावेशीकरण सम्बन्धी नीति

(११) न्याय र दण्ड व्यवस्था सम्बन्धी नीति

(१२) पर्यटन सम्बन्धी नीति

(१३) अन्तर्राष्ट्रिय सम्बन्ध सम्बन्धी नीति

■ राज्यको दायित्व सम्बन्धी व्यवस्था संविधानको कुन धारामा उल्लेख रहेको छ ? →धारा ५२ मा

■ नेपालको संविधानमा राज्यको कस्तो दायित्व उल्लेख रहेको छ ? →नेपालको स्वतन्त्रता, सार्वभौमसत्ता, भौगोलिक अखण्डता र स्वाधिनतालाई अक्षुण्ण राख्दै मौलिक हक तथा मानव अधिकारको संरक्षण र संवर्धन, राज्यको निर्देशक सिद्धान्तहरूको अनुशरण तथा राज्यका नीतिहरूको क्रमशः कार्यान्वयन गर्दै नेपाललाई समृद्ध तथा समुन्नत बनाउने राज्यको दायित्व हुनेछ ।

■ राज्यको निर्देशक सिद्धान्त, नीति र दायित्व कार्यान्वयनका सम्बन्धमा गरेका काम र प्राप्त उपलब्धी सहितको वार्षिक प्रतिवेदन नेपाल सरकारले को समक्ष पेश गर्ने व्यवस्था रहेको छ ? →राष्ट्रपति समक्ष

■ राज्यको निर्देशक सिद्धान्त, नीति र दायित्व कार्यान्वयनका सम्बन्धमा गरेका काम र प्राप्त उपलब्धी सहितको वार्षिक प्रतिवेदन नेपाल सरकारले राष्ट्रपति समक्ष पेश गर्नुपर्ने व्यवस्था संविधानको कुन धारामा उल्लेख रहेको छ ? →धारा ५३ मा

■ राज्यको निर्देशक सिद्धान्त, नीति र दायित्व कार्यान्वयन भए नभएको सम्बन्धमा अनुगमन तथा मूल्यांकन गर्न कहाँ एक समिति रहने व्यवस्था संविधानको धारा ५४ मा उल्लेख रहेको छ ? →संघीय संसदमा

■ राज्यका निर्देशक सिद्धान्त, नीति तथा दायित्व सम्बन्धी विषय कार्यान्वयन भए नभएको सम्बन्धमा कुनै अदालतमा प्रश्न उठाउन नसकिने कुरा कुन धारामा उल्लेख रहेको छ ? →धारा ५५

■ राज्यको संरचना सम्बन्धी विषय कुन धारामा उल्लेख रहेको छ ? →धारा ५६

■ धारा ५६ बमोजिम नेपालको मूल संरचना कति तहको हुने उल्लेख रहेको छ ? →३ तह

■ ३ तहको मूल संरचना कुन कुन रहेको छ ? →संघ, प्रदेश र स्थानीय तह

■ प्रदेश र सम्बन्धित प्रदेशमा रहने जिल्लाहरूको उल्लेख कुन अनुसूचीमा रहेको छ ? →अनुसूची ४ मा

■ स्थानीय तहमा कुन निकायहरू रहने व्यवस्था धारा ५६ ले गरेको छ ? →गाउँपालिका, नगरपालिका र जिल्ला सभा

- नेपाल सरकारले स्थानीय तह कहिलेबाट लागू गरेको हो ? → २०७३ फाल्गुण २७
- राज्यशक्तिको बाँडफाँड सम्बन्धी व्यवस्था संविधानको कुन धारामा उल्लेख रहेको छ ? → धारा ५७ मा
- संघको अधिकारको सूची सम्बन्धी व्यवस्था संविधानको कुन अनुसूचीमा उल्लेख रहेको छ ? → अनुसूची ५ मा
- प्रदेशको अधिकारको सूची सम्बन्धी व्यवस्था संविधानको कुन अनुसूचीमा उल्लेख रहेको छ ? → अनुसूची ६ मा
- संघ र प्रदेशको साभा अधिकारको सूची सम्बन्धी व्यवस्था संविधानको कुन अनुसूचीमा रहेको छ ? → अनुसूची ७
- स्थानीय तहको अधिकारको सूची संविधानको कुन अनुसूचीमा उल्लेख रहेको छ ? → अनुसूची ८
- संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको अधिकारको साभा सूची सम्बन्धी व्यवस्था संविधानको कुन अनुसूचीमा उल्लेख रहेको छ ? → अनुसूची ९
- नेपालको संविधान बमोजिम संघ, प्रदेश र स्थानीय तहलाई नतोकिएको अधिकारको प्रयोग गर्ने अधिकार को उपर रहन्छ ? → संघलाई
- नेपालको संविधानमा अवशिष्ट अधिकार सम्बन्धी व्यवस्था कुन धारामा उल्लेख रहेको छ ? → धारा ५८
- संघ, प्रदेश र स्थानीय तहले आर्थिक अधिकार प्रयोग गर्न पाउने विषयमा कुन धारामा उल्लेख रहेको छ ? → धारा ५९
- संघ, प्रदेश र स्थानीय तहले के कस्ता आर्थिक अधिकारको प्रयोग गर्न पाउने व्यवस्था धारा ५९ मा रहेको छ ? → आफ्नो अधिकार भित्रको आर्थिक अधिकार सम्बन्धी विषयमा कानून बनाउने, वार्षिक बजेट बनाउने, निर्णय गर्ने, नीति तथा योजना तयार गर्ने र त्यसको कार्यान्वयन गर्ने
- केन्द्रीय योजना, केन्द्रीय बैंक, वित्तीय नीति, मुद्रा र बैंकिङ्ग, मौद्रिक नीति, विदेशी अनुदान, सहयोग र ऋण सम्बन्धी व्यवस्था राज्यको कुन संरचना अन्तर्गत पर्दछ ? → संघ अन्तर्गत
- भन्सार, अन्तःशुल्क, मूल्य अभिवृद्धि कर, संस्थागत आयकर, व्यक्तिगत आयकर, पारिश्रमिक कर, राहदानी शुल्क, भिसा शुल्क, पर्यटन दस्तुर, सेवा शुल्क दस्तुर र दण्ड जरिवाना सम्बन्धी व्यवस्था कुन निकाय अन्तर्गत पर्दछ ? → संघ
- घर जग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्क, सवारी साधन कर, मनोरञ्जन कर, विज्ञापन कर, पर्यटन, कृषि आयमा कर, सेवा शुल्क दस्तुर दण्ड जरिवाना जस्ता विषय कुन निकाय अन्तर्गत पर्दछ ? → प्रदेश अन्तर्गत
- स्थानीय तहले के कस्तो आर्थिक अधिकारको प्रयोग गर्ने व्यवस्था रहेको छ ? → स्थानीय कर (सम्पति कर, घर बहाल कर, घर जग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्क, सवारी साधन कर), सेवा शुल्क दस्तुर, पर्यटन शुल्क, विज्ञापन कर, व्यवसाय कर, भूमिकर (मालपोत), दण्ड जरिवाना, मनोरञ्जन कर, मालपोत संकलन
- नेपालको संविधानको धारा ६० मा के कुराको उल्लेख रहेको छ ? → संघ, प्रदेश र स्थानीय तहमा राजस्व स्रोतको बाँडफाँड सम्बन्धी विषय
- राष्ट्रपति र उपराष्ट्रपति सम्बन्धी व्यवस्था संविधानको कुन भागमा उल्लेख रहेको छ ? → भाग ६
- राष्ट्रपति र उपराष्ट्रपतिको पदावधि कति वर्ष हुने उल्लेख रहेको छ ? → ५ वर्ष
- कति वर्ष पूरा भएको व्यक्ति राष्ट्रपति र उपराष्ट्रपति हुन योग्य मानिन्छ ? → ४५ वर्ष
- राष्ट्रपतिले प्रधानन्यायाधीश समक्ष शपथ लिनुपर्ने हुन्छ भने उपराष्ट्रपतिले को समक्ष शपथ लिनुपर्ने संबैधानिक व्यवस्था रहेको छ ? → राष्ट्रपति समक्ष
- संघीय कार्यपालिका सम्बन्धी व्यवस्था संविधानको कुन भागमा उल्लेख छ ? → भाग ७ मा
- संविधान बमोजिम प्रधानमन्त्री सहित बढीमा कति जनासम्म मन्त्री सम्मिलित मन्त्रिपरिषद् हुने व्यवस्था रहेको छ ? → २५ जना
- संघीय व्यवस्थापिका सम्बन्धी व्यवस्था संविधानको कुन भागमा रहेको छ ? → ८
- संघीय व्यवस्थापिका कति सदन रहेको छ ? → २ सदनात्मक (प्रतिनिधिसभा र राष्ट्रिय सभा)
- संघीय व्यवस्थापिका अन्तर्गत प्रतिनिधिसभामा कति सदस्य रहने व्यवस्था रहेको छ ? → २७५ सदस्य (प्रत्यक्ष निर्वाचनबाट १६५ सदस्य र समानुपातिक निर्वाचनबाट ११० सदस्य गरी कूल २७५ सदस्य)
- संविधान बमोजिम प्रतिनिधिसभाको कार्यकाल कति वर्ष रहने व्यवस्था रहेको छ ? → ५ वर्ष

- राष्ट्रिय सभामा कति सदस्य रहने व्यवस्था रहेको छ ? → ५९ सदस्य (प्रत्येक प्रदेशबाट ८/८ जना गरी ७ प्रदेशबाट निर्वाचित ५६ जना र नेपाल सरकारको सिफारिशमा राष्ट्रपतिबाट मनोनित ३ गरी कूल ५९ जना)
- राष्ट्रिय सभाका सदस्यहरुको पदावधि कति वर्ष रहने व्यवस्था रहेको छ ? → ६ वर्ष
- प्रतिनिधिसभाको सदस्य हुनेको लागि २५ वर्ष पूरा भएको हुनुपर्छ भने राष्ट्रिय सभाको सदस्य हुन कति वर्ष पूरा भएको हुनुपर्दछ ? → ३५ वर्ष
- महाअभियोग प्रस्ताव पारित भई पदमुक्त हुने पदाधिकारी को को हुन् ? → राष्ट्रपति, उपराष्ट्रपति, प्रधानन्यायाधीश, सर्वोच्च अदालतका न्यायाधीश, न्यायपरिषद्का सदस्य, संवैधानिक निकायका प्रमुख वा पदाधिकारी
- संघीय संसदको महासचिवको नियुक्ति कसले गर्नुपर्ने संवैधानिक व्यवस्था रहेको छ ? → प्रतिनिधिसभाका सभामुख र राष्ट्रिय सभाका अध्यक्षको संयुक्त सिफारिशमा राष्ट्रपतिले
- संविधानमा अध्यादेश सम्बन्धी व्यवस्था कुन धारामा उल्लेख रहेको छ ? → धारा ११४
- देशको न्यायिक कार्यसम्पादन गर्न निकाय कुन हो ? → न्यायपालिका
- सर्वोच्च अदालतलाई कस्तो प्रकृतिको अदालत मानिन्छ ? → अभिलेख अदालत
- सर्वोच्च अदालतका प्रधानन्यायाधीशको नियुक्तिको सिफारिस को बाट हुने व्यवस्था रहेको छ ? → संवैधानिक परिषद्
- सर्वोच्च अदालतका प्रधानन्यायाधीशको नियुक्ति कोबाट हुने व्यवस्था रहेको छ ? → राष्ट्रपतिबाट
- सर्वोच्च अदालतका न्यायाधीशको नियुक्ति कसको सिफारिसमा राष्ट्रपतिबाट हुने व्यवस्था रहेको छ ? → न्यायपरिषद्को
- प्रधानन्यायाधीश र सर्वोच्च अदालतका अन्य न्यायाधीशहरु कति वर्षसम्म आफ्नो पदमा बहाल रहन सक्दछन् ? → ६५ वर्षसम्म
- न्यायपालिका सम्बन्धी व्यवस्था संविधानको कुन भागमा उल्लेख रहेको छ ? → भाग ११
- संविधान बमोजिम नेपालमा कति तहका अदालत रहने व्यवस्था रहेको छ ? → ३ तह (सर्वोच्च अदालत, उच्च अदालत र जिल्ला अदालत)
- सर्वोच्च अदालतमा प्रधानन्यायाधीश सहित कति जना न्यायाधीश रहने व्यवस्था रहेको छ ? → २१ जना
- सर्वोच्च अदालतमा कति वर्ष काम गरेको व्यक्ति प्रधानन्यायाधीश पदमा नियुक्तिको ग्राह्य मानिन्छन् ? → ३ वर्ष
- प्रधानन्यायाधीशको पदावधि कति वर्षको हुने उल्लेख रहेको छ ? → छ वर्ष
- सर्वोच्च अदालतको अधिकारक्षेत्रको उल्लेख भएको धारा कुन हो ? → धारा १३३
- संविधान बमोजिम संवैधानिक इजलास कहाँ रहने र कति सदस्य हुने व्यवस्था रहेको छ ? → उक्त इजलास सर्वोच्च अदालतमा रहने र उक्त इजलासमा प्रधानन्यायाधीश सहित अन्य ४ जना न्यायाधीश रहने
- न्यायपरिषद् र न्यायसेवा आयोग सम्बन्धी व्यवस्था संविधानको कुन धारामा उल्लेख रहेको छ ? → क्रमशः धारा १५३ र धारा १५४
- न्यायपरिषद्का अध्यक्षको पदावधि कति वर्ष रहेको हुन्छ ? → तोकिएको हुँदैन
- महान्यायाधिवक्ता सम्बन्धी व्यवस्था संविधानको कुन भागमा उल्लेख रहेको छ ? → भाग १२
- महान्यायाधिवक्ता नेपाल सरकारको कस्तो सल्लाहकार हो ? → नेपाल सरकारको प्रमुख कानूनी सल्लाहकार
- महान्यायाधिवक्ताको नियुक्ति कसको सिफारिसमा कोबाट हुने व्यवस्था रहेको छ ? → प्रधानमन्त्रीको सिफारिशमा राष्ट्रपतिबाट
- महान्यायाधिवक्ताको कार्यकाल कति वर्ष रहेको हुन्छ ? → प्रधानमन्त्रीको इच्छानुसारको अवधिसम्म
- महान्यायाधिवक्ताको योग्यता कुन पदाधिकारी सरह हुन आवश्यक मानिन्छ ? → सर्वोच्च अदालतको न्यायाधीश सरह
- महान्यायाधिवक्ताले वार्षिक प्रतिवेदन को समक्ष प्रस्तुत गर्दछ ? → राष्ट्रपति समक्ष
- हालका महान्यायाधिवक्ता को हुन् ? → रमेश बडाल
- अन्तर प्रदेश परिषद् गठन कुन उद्देश्यका लागि हुने संवैधानिक व्यवस्था रहेको छ ? → संघ र प्रदेश बीच तथा प्रदेश-प्रदेश बीच उत्पन्न राजनीतिक विवाद समाधान गर्न

- अन्तर प्रदेश परिषद्को गठन उल्लेख भएको धारा कुन हो र यो परिषद् कति सदस्यीय रहने उल्लेख रहेको छ ? → प्रधानमन्त्री अध्यक्षतामा नेपाल सरकारका गृहमन्त्री सदस्य, नेपाल सरकारका अर्थमन्त्री सदस्य र सम्बन्धित प्रदेशका मुख्यमन्त्री सदस्य सम्मिलित ४ सदस्यीय
- अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग सम्बन्धी व्यवस्था संविधानको कुन भागमा रहेको छ ? → भाग २१
- अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगमा कति जना सदस्य रहने व्यवस्था रहेको छ ? → प्रमुख आयुक्त र अन्य ४ जना आयुक्तहरु
- अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगका पदाधिकारीहरु नियुक्ति को बाट हुने व्यवस्था रहेको छ ? → राष्ट्रपतिबाट
- अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगको पदाधिकारीहरुको कार्यकाल कतिवर्षको हुन्छ ? → ६ वर्षको
- अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगको पदाधिकारीहरु कति उमेरसम्म काम गर्न पाउँछन् ? → ६५ वर्षसम्म
- अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगका पदाधिकारीमा नियुक्त हुन कति वर्ष सम्म लेखा, राजश्व, कानून, विकास र अनुसन्धानको क्षेत्रमा काम गरेको हुनुपर्दछ ? → कम्तीमा २० वर्ष
- अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगमा नियुक्त हुन कति वर्ष उमेर पूरा भएको हुनुपर्दछ ? → ४५ वर्ष
- आयोगले आफूले गरेको कामको वार्षिक प्रतिवेदन को समक्ष पेश गर्नुपर्ने व्यवस्था रहेको छ ? → राष्ट्रपतिसमक्ष
- ट्रान्सपरेन्सी इन्टरनेशनलको सन् २०२० को प्रतिवेदन अनुसार नेपाल भ्रष्टाचार सम्बन्धी सूचकांकमा कति औ स्थानमा रहेको छ ? → ११७ औ स्थान (अंक ३३)
- भ्रष्टाचार गरेको देखिए अख्तियार दुरुपयोग आयोगले कहाँ मुद्दा दायर गर्दछ ? → विशेष अदालतमा
- नेपालका अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग कहिले गठन भएको थियो ? → २०१९ सालको संविधानको दोस्रो संशोधनबाट (२०३२ मंसिर २६)
- चौथो संविधानमा यसलाई के नामले चिनिन्थ्यो ? → अख्तियार दुरुपयोग निवारण आयोग
- हाल अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगका प्रमुख आयुक्त को रहेका छन् ? → प्रेमकुमार राई
- महालेखा परीक्षकको व्यवस्था कुन भागमा उल्लेख रहेको छ ? → भाग २२
- महालेखा परीक्षकले के आधारमा लेखापरीक्षण सम्बन्धी कार्य गर्दछ ? → नियमितता, मितव्ययिता, कार्यक्षमता, प्रभावकारिता र औचित्यताको आधारमा
- महालेखापरीक्षक कसको सिफारिसमा को बाट नियुक्त हुन्छन् ? → संवैधानिक परिषद्को सिफारिसमा राष्ट्रपतिबाट
- महालेखा परीक्षकको पदावधि नियुक्तिको मितिले कति वर्ष रहेको हुन्छ ? → ६ वर्ष
- महालेखा परीक्षक कति वर्षसम्म आफ्नो पदमा रहन योग्य हुन्छन् ? → ६५ वर्षसम्म
- हाल महालेखा परीक्षक को रहेको छन् ? → टंकमणि शर्मा
- लोकसेवा आयोग सम्बन्धी व्यवस्था उल्लेख भएको भाग कुन हो ? → भाग २३
- लोकसेवा आयोगमा कति सदस्य रहने व्यवस्था रहेको छ ? → अध्यक्ष र ४ जना सदस्यहरु
- संवैधानिक निकायहरुमध्ये कुन निकायले योग्यताप्रणालीको संरक्षकको भूमिका निर्वाह गर्दछ ? → लोकसेवा आयोग
- लोकसेवा आयोगका पदाधिकारीहरु कसको सिफारिसमा को बाट नियुक्त हुन्छन् ? → संवैधानिक परिषद्को सिफारिसमा राष्ट्रपतिबाट
- लोकसेवा आयोग पदाधिकारीहरुको कार्यकाल कति वर्षको हुन्छ ? → ६ वर्ष
- यो निकायका पदाधिकारीहरु कतिवर्ष सम्म काम गर्न योग्य हुन्छन् ? → ६५ वर्ष
- हाल लोकसेवा आयोगको अध्यक्ष को रहेको छन् ? → प्रस्तावित माधव रेग्मी
- निर्वाचन आयोग सम्बन्धी व्यवस्था भएको भाग कुन हो ? → भाग २४
- निर्वाचन आयोगमा कति सदस्य रहने व्यवस्था रहेको छ ? → प्रमुख आयुक्त र अन्य ४ जना आयुक्त
- निर्वाचन आयोगका पदाधिकारीहरु कसको सिफारिसमा को बाट नियुक्त हुन्छन् ? → संवैधानिक परिषद्को सिफारिसमा राष्ट्रपतिबाट

- निर्वाचन आयोगका पदाधिकारीहरुको पदावधि कति वर्षको हुन्छन् ? → ६ वर्ष
- निर्वाचन आयोगको पदाधिकारीहरु कति वर्षको उमेरसम्म काम गर्न पाउदछन् ? → ६५ वर्षसम्म
- हाल निर्वाचन आयोगका प्रमुख आयुक्त को रहेका छन् ? → दिनेश कुमार थपलिया
- राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोग सम्बन्धी व्यवस्था संविधानको कुन भागमा उल्लेख रहेको छ ? → भाग २५
- राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोगमा कति जना सदस्य रहने व्यवस्था रहेको छ ? → अध्यक्ष र अन्य ४ जना सदस्यहरु
- हाल राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोगका अध्यक्ष को रहेका छन् ? → तप बहादुर मगर
- राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोग सम्बन्धी व्यवस्था संविधानको कुन भागमा उल्लेख रहेको छ ? → भाग २६ (यो आयोगमा अध्यक्ष सहित बढीमा ५ जना सदस्य हुन्छन्)
- हाल राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोगका अध्यक्ष को रहेका छन् ? → बालानन्द शर्मा
- संविधानको भाग २७ मा कतिवटा आयोगहरुको उल्लेख रहेको छ ? → ७ वटा (राष्ट्रिय महिला आयोग, राष्ट्रिय दलित आयोग, राष्ट्रिय समावेशी आयोग, आदिवासी जनजाति आयोग, मधेशी आयोग, थारु आयोग, मुस्लिम आयोग (यी सबै आयोगमा अध्यक्ष सहित अन्य ४ जना सदस्यहरु रहने व्यवस्था भएको)
- हाल राष्ट्रिय महिला आयोगका अध्यक्ष को रहेका छन् ? → कमला कुमारी पराजुली
- हाल राष्ट्रिय दलित आयोगका अध्यक्ष को रहेका छन् ? → देवराज विश्वकर्मा
- हाल आदिवासी जनजाति आयोगका अध्यक्ष को रहेका छन् ? → रामबहादुर थापामगर
- हाल मधेशी आयोगका अध्यक्ष को रहेका छन् ? → विजय कुमार दत्त
- हाल थारु आयोगका अध्यक्ष को रहेका छन् ? → विष्णु प्रसाद चौधरी
- हाल मुस्लिम आयोगका अध्यक्ष को रहेका छन् ? → समिम अन्सारी
- संविधान बमोजिम संवैधानिक निकायहरु कति वटा रहेका छन् ? → १३ वटा (अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग, महालेखा परीषद, लोकसेवा आयोग, निर्वाचन आयोग, राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोग, राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोग, राष्ट्रिय महिला आयोग, राष्ट्रिय दलित आयोग, राष्ट्रिय समावेशी आयोग, आदिवासी जनजाति आयोग, मधेशी आयोग, थारु आयोग, मुस्लिम आयोग गरी १३ वटा
- कुन चाहिँ संवैधानिक निकायको कामकारवाहीप्रति प्रतिनिधिका समितिले अनुगमन गर्न नसक्ने संवैधानिक व्यवस्था रहेको छ ? → राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोग
- भाग २७ मा उल्लेख भएका ७ आयोगहरुको पुनरावलोकन संविधान जारी भएको मितिले कति वर्षपछि, संघीय संसदले गर्ने व्यवस्था रहेको छ ? → १० वर्ष पछि
- संविधानको धारा २६६ बमोजिम गठित राष्ट्रिय सुरक्षा परिषदमा कति जना सदस्य रहने व्यवस्था रहेको छ ? → प्रधानमन्त्री सहित ७ सदस्यीय
- प्रदेश र संघको निर्वाचन गर्न कसको अध्यक्षतामा निर्वाचन क्षेत्र निर्धारण आयोगको गठन गर्न सकिने व्यवस्था संविधानको धारा २६६ मा उल्लेख रहेको छ ? → सर्वोच्च अदालतका पूर्व न्यायाधीश
- नेपाली सेनाको परमाधिपति को रहने व्यवस्था रहेको छ ? → राष्ट्रपति
- संविधानको संशोधन सम्बन्धी व्यवस्था कुन भागको कुन धारामा उल्लेख रहेको छ ? → भाग ३१ को धारा २७४
- संविधान बमोजिम कुन कुन विषयलाई संशोधन गर्न नपाइने संवैधानिक व्यवस्था रहेको छ ? → नेपालको सार्वभौमिकता, भौगोलिक अखण्डता, स्वाधिनता र जनतामा निहित सार्वभौमसत्ता
- नेपालको संविधानको पहिलो संशोधन कहिले भएको थियो ? → २०७२ फाल्गुण १६
- पहिलो संशोधनमा कुन कुन धाराहरुलाई संशोधन गरिएको छ ? → धारा ४२ धारा ८४ र धारा २६६
- जनमत संग्रह सम्बन्धी व्यवस्था संविधानको कुन भागको कुन धारामा उल्लेख रहेको छ ? → भाग ३२ को धारा २७५

- धारा २८४ बमोजिम गठित संवैधानिक परिषद्मा प्रधानमन्त्री सहित कति जना सदस्य रहने व्यवस्था रहेको छ ?
→ प्रधानमन्त्रीको अध्यक्षतामा ६ सदस्यीय
- देशको प्रशासन सञ्चालन गर्नको लागि गठन गरिने संघीय निजामती सेवा र अन्य संघीय सरकारी सेवाको गठन सम्बन्धी व्यवस्था संविधानको कुन धारामा उल्लेख रहेको छ ? → धारा २८५
- निर्वाचन क्षेत्र निर्धारण आयोगमा कति जना सदस्य रहने व्यवस्था रहेको छ ? → ५ सदस्यीय
- २०७४ श्रावण ५ गते कसको अध्यक्षतामा निर्वाचन क्षेत्र निर्धारण आयोगको गठन भएको थियो ? → सर्वोच्च अदालतका पूर्व न्यायाधीश कमल नारायण दास
- संविधानको कुन धारामा भाषा आयोग गठन सम्बन्धी व्यवस्था रहेको छ ? → धारा २८७
- २०७३ भाद्र २३ मा कसको अध्यक्षतामा भाषा आयोगको गठन गरिएको छ ? → डा. लवदेव अवस्थी
- भाषा आयोगको गठन कहिले सम्ममा गरिसक्नुपर्ने उल्लेख रहेको छ ? → संविधान प्रारम्भ भएपछिको एकवर्षभित्र सबै प्रदेशको प्रतिनिधित्व हुने गरी
- नेपालको राजधानी काठमाण्डौमा रहनेछ भनी संविधानको कुन धारामा उल्लेख छ ? → धारा २८८
- संसदीय सुनुवाइ सम्बन्धी व्यवस्था संविधानको कुन धारामा उल्लेख रहेको छ ? → धारा २९२
- प्रदेशको सिमांकन सम्बन्धी विषयमा सुभाष दिन गठन हुने संघीय आयोगको गठन सम्बन्धी व्यवस्था संविधानको कुन धारा उल्लेख रहेको छ ? → धारा २९५
- संविधान बमोजिम व्यवस्थापिका-संसदको कार्यकाल कहिले सम्म रहेको थियो ? → २०७४ माघ ७ गतेसम्म
- संविधान बमोजिम बाधा अड्काउ फुकाउने अधिकार सम्बन्धी व्यवस्था कुन धारामा उल्लेख रहेको छ ? → धारा ३०५
- नेपालको वर्तमान निशान छाप कहिलेबाट प्रयोगमा आएको हो ? → २०६३ पौष १५
- प्रदेश र सम्बन्धित प्रदेशमा रहने जिल्लाहरुको उल्लेख कुन अनुसूचीमा छ ? → अनुसूची ४ मा
- नेपालमा संघीय संरचना खडा गर्दा मुलुकलाई कति प्रदेशमा विभाजित गरिएको छ ? → ७ प्रदेश
- प्रदेश निर्माण गर्दा कुन कुन जिल्लाहरुलाई टुक्राइएको छ ? → २ जिल्लाहरु नवलपरासी र रुकुम
- संविधानबमोजिम सङ्कटकालीन अधिकारको घोषणा संघीय संसदको दुवै सदनले अनुमोदन गरेमा कति समयसम्म लागू हुने गर्दछ ? → ३ महिनासम्म

पारिस्थितिक प्रणालीमा पर्ने नकारात्मक असर न्यूनीकरणका उपायहरू

- दिगो विकास र वातावरण संरक्षणमा जोड
- जलवायु परिवर्तन न्यूनीकरणका उपायको उचित व्यवस्थापन
- वृक्षारोपण
- जनचेतना अभिवृद्धि
- रासायनिक मल र किटनाशक विषादिको उपयोगमा कटौती
- हरितगृह ग्यास उत्सर्जनमा कमि ल्याउने
- अनुसन्धान र अध्ययन र संरक्षण शिक्षामा जोड ।

पारिस्थितिक प्रणाली संरक्षणका लागि नेपालमा भएका मुख्य व्यवस्थाहरू

- नेपालको संविधान २०७२, धारा ३० मा स्वच्छ वातावरणमा बाच्न पाउन हकको व्यवस्था गरिएको
- नेपालको संविधान २०७२ को धारा ५१ मा राज्यका नीति अन्तर्गत प्राकृतिक साधन स्रोतको संरक्षण, संम्बर्द्धन र उपयोग सम्बन्धि व्यवस्था
- राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण ऐन, २०२९ र नियमावली २०३०
- राष्ट्रिय प्रकृति संरक्षण कोष ऐन, २०३९ र नियमावली २०४२
- वन ऐन २०४९ नियमावली २०५१
- वातावरण संरक्षण ऐन २०५३ र नियमावली २०५४
- जलस्रोत ऐन २०४९
- संरक्षण क्षेत्र व्यवस्थापन नियमावली २०५२
- मध्यवर्ती क्षेत्र व्यवस्थापन नियमावली २०५२
- जलवायु परिवर्तन नीति २०६७
- जैविक विविधता रणनीति २०७१
- राष्ट्रिय सिमसार निति २०६०
- नेपाल वन क्षेत्र रणनीति २०७२
- दिगो विकासका लागि प्रकृति संरक्षणको राष्ट्रिय रणनीतिक प्रारूप, २०७२

शाखा अधिकृत, सामान्य प्रशासन मन्त्रालय

नेपालको संविधान सम्बन्धी जानकारीहरू

(भाग ३५, धारा ३०८, अनुसुचि ९)

- संविधानको एकिकृत मस्यौदा तयः २०७२ असार १७
- मस्यौदा समितिको अध्यक्षः कृष्णप्रसाद सिटौला
- संविधानको पहिलो संशोधनः २०७२ माघ ९ शनिबार धारा ४२, ८४ र २८६

नेपालको संविधानका विशेषताहरू

- सार्वभौमसत्ता र राजकीय सत्ता नेपाली जनतामा निहित (धारा २)
- राष्ट्रिय हित अन्तर्गत १० आधारभुत विषय रहेका (धारा ५)
- बहुलबाद, प्रतिस्पर्धात्मक संघीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रात्मक संसदीय शासन प्रणाली अंगिकार गरिएको, (धारा ७४)
- प्रादेशिक पहिचान सहितको एकल संघीय नागरिकताको ब्यबस्था गरिएको ,
- गैरआबासीय नेपाली नागरिकताको ब्यबस्था,
- अपराध पीडितको हक, खाद् सम्बन्धी हक, आबासको हक, दलितको हक, जेष्ठ नागरिकको हक, उपभोक्ताको हक सम्बन्धी ब्यबस्था गरेको,
- राज्यको संरचनालाई संघ, प्रदेश र स्थानीय तह गरि ३ तहमा बिभाजन गरिएको, (धारा ५६)
- संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको अधिकारको ब्यबस्था गरिएको, (धारा ५७)
- राष्ट्रपति र उपराष्ट्रपति फरक फरक लिङ्ग वा समुदायको प्रतिनिधित्व हुने गरि नियुक्त गर्नुपर्ने ब्यबस्था, (धारा ७०)

नागरिकता प्राप्ति सम्बन्धी सबैधानिक ब्यबस्था

- नेपालको संविधानको भाग २ धारा १० देखि १५ सम्म नागरिकता सम्बन्धी ब्यबस्था गरिएको छ।

बंशजको आधारमा नेपालको नागरिक हुने अवस्था:

- यो संबिधान प्रारम्भ हुनुभन्दा अघी बंशजको आधारमा नेपालको नागरिकता प्राप्त गरेको व्यक्ति,
- कुनै व्यक्तिको जन्म हुँदाको बखत निजको बाबु वा आमा नेपालको नागरिक भएमा,
- जन्मको आधारमा नेपालको नागरिकता प्राप्त गरेका बाबुर आमाबाट जन्मेको सन्तान भएमा,
- नेपालमा फेला परेको बेबारिसे नाबालग उसको मातृत्व पितृत्वको ठेगाना पत्ता नलागेसम्म,
- बाबुको पहिचान हुन नसकेको नेपाली नागरिक आमाबाट जन्मी नेपालमा बसोबास गरेको व्यक्ति,

अंगिकृत नागरिकता

- नेपाली नागरिकसंग बैबाहिक सम्बन्ध कायम गरेकी बिदेशी महिलाले चाहेमा,
- बिदेशी नागरिकसंग बिबाह गरेकी नेपाली महिला नागरिकबाट जन्मिएको व्यक्तिले बिदेशी नागरिकता नलिइ नेपालमा स्थायी बसोबास गरेको भएमा,

सम्मानार्थ नागरिकता सम्बन्धी व्यवस्था

- बंशीय आधारमा लैङ्गिक पहिचान सहित आमा वा बाबुको नामबाट नागरिकता प्रदान गर्ने व्यवस्था
- गैर आवासीय नेपाली नागरिकता सम्बन्धी व्यवस्था
- प्रादेशिक पहिचान सहितको एकल संघिय नागरिकताको व्यवस्था।
- पदाधिकारिको नागरिकता सम्बन्धी विशेष व्यवस्था (धारा २८९)

मौलिक हक सम्बन्धी व्यवस्था

भाग ३ धारा १६ देखी ४६ सम्म

धारा १६- सम्मान पुर्वक वाचन पाउने हक

धारा १७- स्वतन्त्रताको हक

धारा १८- समानताको हक

धारा १९- सञ्चारको हक

धारा २०- न्याय सम्बन्धी हक

धारा २१- अपराध पिडितको हक

धारा २२- यातना विरुद्धको हक

धारा २३- निवारक नजरबन्द विरुद्धको हक

धारा २४- छुवाछुत र भेदभाव विरुद्धको हक

धारा २५- सम्पत्तिको हक

धारा २६- धार्मिक स्वतन्त्रताको हक

धारा २७- सुचनाको हक

धारा २८- गोपनीयताको हक

धारा २९- शोषण विरुद्धको हक

धारा ३०- स्वच्छ वातावरणको हक

धारा ३१- शिक्षा सम्बन्धी हक

धारा ३२- भाषा तथा संस्कृतीको हक

धारा ३३- रोजगारीको हक

धारा ३४- श्रमको हक

धारा ३५- स्वास्थ्य सम्बन्धी हक

धारा ३६- खाद्य सम्बन्धी हक

धारा ३७- आवासको हक

धारा ३८- महिलाको हक

धारा ३९- बालबालिकाको हक

धारा ४०- दलितको हक

धारा ४१- ज्येष्ठ नागरिकको हक

धारा ४२- सामाजिक न्यायको हक

धारा ४३- सामाजिक सुरक्षाको हक

धारा ४४- उपभोक्ताको हक

धारा ४५- देश निकाला विरुद्धको हक

धारा ४६- संबैधानिक उपचारको हक

स्वतन्त्रताको हक (धारा १७)

- कानून बमोजिम बाहेक कुनै ब्यक्तिलाई बैयक्तिक स्वतन्त्रताबाट बंचित गरिने छैन
- प्रत्येक नागरिकलाई देहायको स्वतन्त्रता हुनेछ**
- विचार र अभिव्यक्तिको स्वतन्त्रता
  - विना हातहतियार शान्तिपूर्वक भेला हुने स्वतन्त्रता,
  - राजनीतिक दल खोल्ने स्वतन्त्रता,
  - संघ र संस्था खोल्ने स्वतन्त्रता,
  - नेपालको कुनैपनि भागमा आवतजावत र बसोबास गर्ने स्वतन्त्रता,
  - नेपालको कुनैपनि भागमा पेशा, रोजगार गर्ने र उद्योग, व्यापार तथा व्यवसायको स्थापना र संचालन गर्ने स्वतन्त्रता।

समानताको हक (धारा १८)

- सबै नागरिक कानूनको दृष्टिमा समान हुनेछन कसैलाई पनि कानूनको समान संरक्षणबाट बञ्चित गरिने छैन।
- सामान्य कानूनको प्रयोगमा उत्पति, धर्म, वर्ण, जातजाति, लिंग, शारीरिक अवस्था, अपांगता, स्वास्थ्य स्थिति, वैवाहिक स्थिति, गर्भावस्था, आर्थिक, अवस्था, भाषा वा क्षेत्र, वैचारिक आस्था यस्तै अन्य कुनै आधारमा भेदभाव गरिने छैन
- राज्यले नागरिकहरूका बीच उत्पति, धर्म, वर्ण, जातजाति, लिंग, आर्थिक अवस्था, भाषा वा क्षेत्र, वैचारिक आस्था वा यस्तै अन्य कुनै आधारमा भेदभाव गर्ने छैन।
- तर सामाजिक वा सांस्कृतिक दृष्टिले पिछडिएका महिला, दलित, आदिवासी, आदिवासी जनजाति, मधेशी, थारू, मुस्लिम, उत्पिडित वर्ग, अल्पसंख्यक, सिमान्तीकृत, किसान, श्रमिक, युवा बालबालिका, ज्येष्ठ नागरिक, लैंगिक तथा यौनिक अल्पसङ्ख्यक, अपांगता भएका ब्यक्ति, गर्भावस्थाका ब्यक्ति, अशक्त वा असहाय, पिछडिएको क्षेत्र र आर्थिक रूपले बिपन्न खस आर्यलगायत नागरिकको संरक्षण, सशक्तिकरण वा विकासको लागि कानून बमोजिम बिशेष ब्यबस्था गर्न रोक लगाएको मानिने छैन।
- समान कामका लागि लैंगिक आधारमा पारिश्रमिक तथा सामाजिक सुरक्षामा कुनै भेदभाव गरिने छैन।
- पेत्रिक सम्पत्तिमा लैंगिक भेदभाव विना सबै सन्तानको समान हक हुनेछ।

धारा ४७- ३ वर्ष भित्र मौलिक हकको कार्यान्वयनको ब्यबस्था

धारा ४८- नागरिकका कर्तव्य

- प्रत्येक नागरिकका देहाय बमोजिमका कर्तव्य हुनेछन
- राष्ट्रप्रति निष्ठावान हुदै नेपालको राष्ट्रियता, सार्वभौमसत्ता र अखण्डताको रक्षा गर्नु,
- संबिधान र कानूनको पालना गर्नु,
- राज्यले चाहेका बखत अनिवार्य सेवा गर्नु,
- सार्वजनिक सम्पतिको सुरक्षा र संरक्षण गर्नु।

राज्यका नितिहरू (धारा ५१)

- ✓ राष्ट्रिय एकता र राष्ट्रिय सुरक्षा सम्बन्धी निति
- ✓ राजनितिक तथा शासन व्यवस्था सम्बन्धी निति
- ✓ सामाजिक र सांस्कृतिक रुपान्तरण सम्बन्धी निति
- ✓ अर्थ, उद्योग र वाणिज्य सम्बन्धी निति
- ✓ कृषि र भूमिसुधार सम्बन्धी निति
- ✓ विकास सम्बन्धी निति
- ✓ प्राकृतिक साधन स्रोतको संरक्षण, संवर्धन र उपयोग संबन्धी निति
- ✓ नागरिकका आधारभूत आवश्यकता सम्बन्धी निति
- ✓ श्रम र रोजगार सम्बन्धी निति
- ✓ सामाजिक न्याय र समावेशीकरण सम्बन्धी निति
- ✓ न्याय र दण्ड व्यवस्था सम्बन्धी निति
- ✓ पर्यटन सम्बन्धी निति
- ✓ अन्तर्राष्ट्रिय सम्बन्ध सम्बन्धी निति

राष्ट्रपति र उपराष्ट्रपति (भाग ६)

- संघिय संसदका सदस्य तथा प्रदेश सभाका सदस्यको मतभार फरक फरक रहने गरी कानून बमोजिम राष्ट्रपतिको निर्वाचन गर्ने व्यवस्था गरिएको (धारा ६२)
- राष्ट्रपतिको पदावधि ५ वर्षको हुने र बढिमा २ पटक सम्म निर्वाचित हुन सक्ने
- ४५ वर्ष उमेर पुगेको हुनुपर्ने
- राष्ट्रपति र उपराष्ट्रपति फरक फरक लिंग वा समुदायको हुनुपर्ने व्यवस्था (धारा ७०)
- राष्ट्रपतीले प्रधानन्यायधिश समक्ष र उपराष्ट्रपतीले राष्ट्रपती समक्ष सपथ लिने।

संघिय कार्यपालिका (भाग ७)

- नेपालको कार्यकारिणी अधिकार मन्त्रिपरिषदमा निहित हुने
- प्रधानमन्त्री सहित बढिमा २५ जना सम्मको मन्त्रिपरिषद गठन हुने
- संघीय संसदको सदस्य नभएको व्यक्ति मन्त्री नियुक्त भएमा ६ महिना भित्र संघीय संसदको सदस्यता प्राप्त गर्नुपर्ने
- प्रधानमन्त्री, उपप्रधानमन्त्री तथा मन्त्रीले राष्ट्रपति समक्ष र राज्यमन्त्री तथा सहायक मन्त्रीले प्रधानमन्त्री समक्ष शपथ लिने

संघिय व्यवस्थापिका (भाग ८)

- प्रतिनिधि सभा र राष्ट्रिय सभा नामका दुई सदन सहितको एक संघिय व्यवस्थापिका हुने

प्रतिनिधि सभाको गठन (धारा ८४)

- प्रतिनिधि सभाका प्रत्यक्ष निर्वाचित १६५ जना र समानुपातिकबाट निर्वाचित ११० जना गरी २७५ सदस्य रहने
- प्रतिनिधि सभाको सदस्यको लागि २५ वर्ष उमेर पुगेको हुनुपर्ने
- प्रतिनिधि सभाको कार्यकाल ५ वर्षको हुने
- १८ वर्ष उमेर पुगेको नेपाली नागरीकले मतदान गर्न पाउने।
- एक ब्यक्ती एकभन्दा बढि निर्वाचन क्षेत्रबाट उम्मेद्वार हुन नपाउने।

राष्ट्रिय सभाको गठन (धारा ८६)

- ५९ सदस्य रहने (७ प्रदेशबाट ८\८ जना । ३ महिला १ दलित र १ अपाङ्ग सहित)
- नेपाल सरकारबाट सिफारिस राष्ट्रपतीबाट नियुक्तः ३ जना (१ जना महिला सहित)
- सदस्यको लागि ३५ वर्ष उमेर पुरा भएको हुनुपर्ने।
- पदावधिः ६ वर्ष (तर पहिलोपटक गोलाप्रथाद्वारा प्रथम एक तिहाईको २ वर्ष दित्तिको ४ वर्ष र तृत्तिको ६ वर्ष हुने)
- प्रधानमन्त्री नियुक्त भएको पहिलो २ वर्षसम्म र एकपटक अविश्वासको प्रस्ताव असफल भएमा अर्को एक वर्षभित्र अविश्वासको प्रस्ताव पेश गर्न सकिने छैन।
- गणपुरक संख्या (धारा ९४) ; सम्पूर्ण सदस्य सङ्ख्याको एक चौथाई सदस्य।
- महाअभियोग (धारा १०१); (प्रधानन्यायधिश, न्यायधिश, न्यायपरिषदका सदस्य, संवैधानिक निकायका प्रमुख हटाउन) । महाअभियोगको प्रस्ताव पेश गर्न एक चौथाई र पारित हुन दुईतिहाई बहुमतको आवश्यकता पर्दछ। महाअभियोग सिफारिस समितिमा ११ जना सदस्य रहने प्रावधान गरिएको छ।
- विशेषाधिकार (धारा १०३)
- अर्थ विधेयक (धारा ११०); कुनैपनि विधेयक अर्थ बिधेयक हो या होइन भनि प्रश्न उठेमा सभामुख को निर्णय अन्तिम हुने।
- अध्यादेश धारा (११४)
- दुबै सदनको अधिवेशन चलिरहेको अवस्थामा बाहेक तत्काल केही गर्न
- मन्त्रीपरिषदको शिफारिसमा राष्ट्रपतीले
- ६० दिनमा स्वत निस्कृय हुने

संघिय आर्थिक कार्यप्रणाली (भाग १०)

- धारा ११५. कर लगाउन वा ऋण लिन नपाइने
- धारा ११६. संघिय संचित कोष
- धारा ११७. संघिय संचित कोष वा संघिय सरकारी कोषबाट व्यय
- धारा ११८. संघिय संचित कोषमाथि व्ययभार
- धारा ११९. राजस्व र व्ययको अनुमान (परतयेक वर्ष जेठ १५ मा संघिय संसदमा पेश हुने।

- धारा १२०. विनियोजन ऐन
- धारा १२१. पूरक अनुमान
- धारा १२२. पेशिक खर्च
- धारा १२३. उधारो खर्च
- धारा १२४. संघिय आकस्मिक कोष
- धारा १२५।आर्थिक कार्यविधिसम्बन्धी ऐन
- सर्वोच्च अदालत, उच्च अदालत तथा जिल्ला अदालत गरी इतहका अदालतहरूको व्यवस्था गरिएको (धारा १२७)
- सर्वोच्च अदालत
- अभिलेख अदालत
- प्रधानन्याधीशका अतिरिक्त बढीमा २० जना न्याधीश रहने
- सर्वोच्चमा न्यायधिशको पदमा ३ वर्ष काम गरेपछी मात्र प्रधानन्यायधिश हुन सक्ने
- प्रधानन्याधीशको पदावधी ६ वर्षको हुने
- ६५ वर्ष सम्म पदमा रहन सक्ने
- सर्वोच्च अदालतको अधिकार क्षेत्र (धारा १३३)
- सर्वोच्चले असाधारण अधिकार क्षेत्र अन्तर्गत जारी गर्ने आदेशहरू: बन्दी प्रत्येक्षिकरण, परमादेश, उत्प्रेषण, प्रतिशोध, अधिकारपृक्षा

संबैधानिक इजलासको गठन (धारा १३७)

- सर्वोच्चमा एक संबैधानिक इजलास रहने
- प्रधानन्यायधिश र न्याय परिषदको सिफारिसमा प्रधानन्यायधिशले तोकेका ४ जना न्यायधिश सदस्य
- सर्वोच्च अदालत, न्यायपरिषद र न्याय सेवा आयोगले प्रत्येक वर्ष राष्ट्रपती समक्ष प्रतिवेदन पेश गर्ने

उच्च अदालत (धारा १३९)

- प्रत्येक प्रदेशमा १\१ ओटा रहने
- न्यायधिशको पदावधी: ६३ वर्ष
- उच्च अदालतको अधिकार क्षेत्र (धारा १४४)
- असाधारण क्षेत्र अन्तर्गत सर्वोच्चले जारी गरेका आदेश जारी गर्न सक्ने ।

जिल्ला अदालत (धारा १४८)

- प्रत्येक जिल्लामा रहने
- बिशिष्टिकृत अदालत (धारा १५२); खास किसिम र प्रकृतिका मुद्दाको किनारा गर्न

न्याय परिषद (धारा १५३)

- न्यायधिशको नियुक्ति, सरुवा, अनुशासन सम्बन्धी कारवाही, बर्खासी र न्याय प्रशासन सम्बन्धी अन्य विषयको सिफारिस गर्न वा परामर्श दिन एउटा न्याय परिषद रहने जसमा:
- ✓ प्रधानन्यायधिश: अध्यक्ष
- ✓ संघिय कानुन तथा न्यायमन्त्री: सदस्य
- ✓ सर्वोच्च अदालतका वरिष्ठ न्यायधिश एकजना: सदस्य
- ✓ राष्ट्रपतीले प्रधानमन्त्रीको सिफारिसमा नियुक्त गरेको एकजना कानुनविद: सदस्य
- ✓ नेपाल बार एसोसियसनको सिफारिसमा राष्ट्रपतिद्वारा नियुक्त कम्तिमा २० वर्षको अनुभवप्राप्त वरिष्ठ अधिवक्ता: सदस्य
- सदस्यको पदावधी ४ वर्षको हुने ।

न्याय सेवा आयोग (धारा १५४)

- नेपाल सरकारले कानुन बमोजिम संघिय न्याय सेवाको राजपत्राङकित पदमा नियुक्त, सरुवा, बढुवा गर्दा वा त्यस्तो पदमा बहाल रहेको कुनै कर्मचारीलाई विभागिय सजाय गर्दा न्याय सेवा आयोगको सिफारिस बमोजिम गर्नेछन.
- ✓ प्रधानन्यायधिश: अध्यक्ष
- ✓ संघिय कानुन तथा न्यायमन्त्री: सदस्य
- ✓ सर्वोच्च अदालतका वरिष्ठ न्यायधिश एकजना: सदस्य
- ✓ लोकसेवा आयोगको अध्यक्ष: सदस्य

✓ महान्यायधिवक्ता: सदस्य

महान्यायधिवक्ता (धारा १५७)

- एक रहने
- राष्ट्रपतीले प्रधानमन्त्रीको सिफारिसमा नियुक्त गर्ने
- वार्षिक प्रतिवेदन राष्ट्रपतीसमक्ष बुझाउने।
- प्रधानमन्त्रीले जुनसुकैबेला हटाउन सक्ने

प्रदेश प्रमुख सम्बन्धी व्यवस्था (धारा १६३)

राष्ट्रपतीले प्रत्येक प्रदेशको लागी एकजना युक्त गर्ने

- पदावधि ५ वर्ष
- ३५ वर्ष पुरा भएको
- राष्ट्रपती समक्ष सपथ लिने
- राष्ट्रपतीले पदमुक्त गर्नसक्ने

सपथ (धार १७२)

- मुख्यमन्त्री र मन्त्रीले प्रदेश प्रमुख समक्ष
- राज्यमन्त्री र सहायक मन्त्रीले मुख्यमन्त्री समक्ष
- प्रदेश व्यवस्थापिका (धारा १७५) एकसदनात्मक हुने

प्रदेश सभाको गठन (धारा १७६)

- ✓ सदस्य हुन २५ वर्ष हुनुपर्ने
- ✓ गणपुरक सङ्ख्या: एक चौथाई
- गाउँपालिकाको अध्यक्ष, उपाध्यक्ष, वडा अध्यक्ष र सदस्य हुन: २१ वर्ष पुगेको हुनुपर्ने। पदावधि ५ वर्ष। २ कार्यकालसम्म निर्वाचन हुन सक्ने।
- जिल्ला समन्वय समितिमा ९ सदस्य रहने।

अन्तर प्रदेश परिषद (धारा २३४)

- संघ र प्रदेश बीच तथा प्रदेश प्रदेश विच उत्पन्न राजनितिक विवाद समाधान गर्न देहायबमोजिमको एक अन्तर प्रदेश रहनेछ।
- ✓ प्रधानमन्त्री: अध्यक्ष
- ✓ नेपाल सरकारका गृहमन्त्री: सदस्य
- ✓ नेपाल सरकारका अर्थमन्त्री: सदस्य
- ✓ संबन्धित प्रदेशका मुख्यमन्त्री: सदस्य

संवैधानिक अंगहरू (भाग २१-२७)

- १३ ओटा
- ✓ अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग
- ✓ महालेखा परिक्षक
- ✓ लोकसेवा आयोग
- ✓ निर्वाचन आयोग
- ✓ राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोग
- ✓ राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोग
- ✓ राष्ट्रिय महिला आयोग
- ✓ राष्ट्रिय दलित आयोग
- ✓ राष्ट्रिय समावेशी आयोग
- ✓ आदिवासी जनजाती आयोग
- ✓ मधेशी आयोग
- ✓ थारू आयोग
- ✓ मुस्लिम आयोग

माथि उल्लेखित आयोगका लागी

- सदस्यको पदावधि: ६ वर्ष
- जम्मा सदस्य: ५ जना (अध्यक्ष सहित)
- शैक्षिक योग्यता: स्नातक (लोक सेवा को लागी स्नातकोत्तर)
- राष्ट्रपतीले संबैधानिक परिषदको सिफारिसमा अध्यक्ष र सदस्यको नियुक्ति गर्ने
- वार्षिक प्रतिवेदन राष्ट्रपति समक्ष पेश गर्ने ।

राष्ट्रिय सुरक्षा परिषद (धारा २६६)

- ✓ प्रधानमन्त्री अध्यक्ष
  - ✓ नेपाल सरकारको रक्षा मन्त्री सदस्य
  - ✓ नेपाल सरकारको गृह मन्त्री सदस्य
  - ✓ नेपाल सरकारको परराष्ट्र मन्त्री सदस्य
  - ✓ नेपाल सरकारको अर्थ मन्त्री सदस्य
  - ✓ नेपाल सरकारको मुख्य सचिव सदस्य
  - ✓ प्रधान सेनापति नेपाली सेना सदस्य
- रक्षामन्त्रालयको सचिवले राष्ट्रिय सुरक्षा परिषदको सदस्य सचिव भई काम गर्नेछ।
- राष्ट्रपतीले मन्त्रीपरिषदको सिफारिसमा प्रधानसेनापतीको नियुक्ति र पदमुक्त गर्ने
  - संकटकालीन ब्यबस्था (धारा २७३)

संविधान संसोधन (धारा २७४) नेपालको सार्वभौमसत्ता, भौगोलिक अखण्डता, स्वाधिनता र जनतामा निहित सार्वभौमसत्ताको प्रतिकुल हुने गरि संविधान संसोधन नहुने (उपधारा १)

- जनमतसंग्रह सम्बन्धी ब्यबस्था (२७५)
- राजदुत र विशेष प्रतिनिधि (धारा २८२)

संवैधानिक परिषद सम्बन्धी ब्यबस्था (धारा २८४)

- ✓ प्रधानमन्त्री अध्यक्ष
- ✓ प्रधानन्यायधिश सदस्य
- ✓ प्रतिनिधि सभाको सभामुख सदस्य
- ✓ राष्ट्रिय सभाको अध्यक्ष सदस्य
- ✓ प्रतिनिधि सभाको बिपक्षी दलको नेता सदस्य
- ✓ प्रतिनिधि सभाको उपसभामुख सदस्य
- नेपाल सरकारको मुख्य सचिवले संवैधानिक परिषदको सचिव भई काम गर्नेछ।

निर्वाचन क्षेत्र निर्धारण आयोग (धारा २८६)

- ✓ सर्वोच्च अदालतको सेवा निवृत्त न्यायधिश: अध्यक्ष
- ✓ भुगोलविद एकजना: सदस्य
- ✓ समाजशास्त्री वा मानवशास्त्री एकजना: सदस्य
- ✓ प्रशासनविद वा कानुनविद एकजना: सदस्य
- ✓ नेपाल सरकारको विशिष्ट श्रेणीको अधिकृत: सदस्य
- भाषा आयोग (धारा २८७); २०७३ भदौ २३ मा गठन। अध्यक्ष लवदेव अवस्थी
- राजधानी (धारा २८८)

पदाधिकारीको नागरिकता सम्बन्धी ब्यबस्था (धारा २८९)

- ✓ राष्ट्रपती, उपराष्ट्रपति, प्रधानन्यायधिश, प्रतिनिधि सभाका सभामुख, राष्ट्रिय सभाका अध्यक्ष, प्रदेश प्रमुख, मुख्यमन्त्री, प्रदेश सभाको प्रमुख र सुरक्षा निकायका प्रमुखको पदमा निर्वाचित, मनोनित वा नियुक्ति हुन वंशजको आधारमा नेपालको नागरिकता प्राप्त गरेको हुनुपर्छ ।

- गुठीसम्बन्धी ब्यबस्था (धारा २९०)

संसदीय सुनुवाई सम्बन्धी ब्यबस्था (धारा २९२)

- प्रधान न्यायधिश, सर्वोच्च अदालतका न्यायधिश, न्याय परिषदका सदस्य, संवैधानिक निकायका प्रमुख वा पदाधिकारी र राजदुतको पदमा नियुक्त हुनु अघी संघिय कानुन बमोजिम संसदिय सुनुवाई हुने ।
- बाधा अड्काउ फुकाउने अधिकार (धारा ३०५)

- संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ (धारा ३०६) ; नेपालको संविधान भनिने, २०७२ असोज ३ गतेबाट प्रारम्भ हुने
- खारेजी (धारा ३०८); नेपालको अन्तरिम संविधान २०६३ खारेज गरिएको ।

नेपालको संविधानका अनुसूचीहरू ।

- अनुसूची-१- नेपालको राष्ट्रिय झण्डा
  - अनुसूची-२- राष्ट्रिय गान
  - अनुसूची-३- नेपालको निशाना छाप
  - अनुसूची-४- प्रदेश र संवन्धित प्रदेशमा रहने जिल्ला
  - अनुसूची-५- संघको अधिकार सूची
  - अनुसूची-६- प्रदेशको अधिकार सूची
  - अनुसूची-७- संघ र प्रदेशको साझा अधिकार सूची
  - अनुसूची-८- स्थानिय तहको अधिकार सूची
  - अनुसूची-९- संघ प्रदेश र स्थानिय तहको साझा अधिकार सूची
-
- प्रदेश नं. १- जिल्ला १४, जनसङ्ख्या १७.१२%, क्षेत्रफल १७.६०%
  - प्रदेश नं. २- जिल्ला ८, जनसङ्ख्या २०.४०%
  - प्रदेश नं. ३- जिल्ला १३, जनसङ्ख्या २०.८७%, क्षेत्रफल १३.७९%
  - प्रदेश नं. ४- जिल्ला ११, जनसङ्ख्या ११.९०%, क्षेत्रफल १७.१३%
  - प्रदेश नं. ५- जिल्ला १२, जनसङ्ख्या १५.२६%, क्षेत्रफल ११.९५%
  - प्रदेश नं. ६- जिल्ला १०, जनसङ्ख्या ४.८२%, क्षेत्रफल १९.६८%
  - प्रदेश नं. ७- जिल्ला ९, जनसङ्ख्या ९.६३%, क्षेत्रफल १३.२८%

विज्ञान र प्रविधि

विज्ञान प्रविधिको विकासबाट मानव जीवनमा परेका प्रत्यक्ष प्रभावहरू

विज्ञान प्रविधिको विकासले मानव जीवनमा सकारात्मक र नकारात्मक गरी दुई प्रकारका प्रभाव पार्दछ ।

क) सकारात्मक प्रभाव - विश्व एउटा सानो गाउँका रूपमा परिणत भएको छ । सजिलै विश्वको जुनसुकै ठाउँमा सम्पर्क गर्न सकिने, सुचनाको आदानप्रदानमा सहजता, अन्तरिक्षमा मानवको पहुँच, थोरै समय र सिमित स्रोतसाधानबाट अधिकतम उपलब्धी, मानवका लागि जोखिमयुक्त कार्यको सहज समाधान, यातयातका साधनको विकास र मानव जीवनलाई सहज बनाउन उल्लेखनिय योगदान विज्ञान र प्रविधिको विकासबाट मात्र सम्भव भएको हो ।

ख) नकारात्मक प्रभाव - कुनै पनि कुराको सकारात्मक र नकारात्मक गरी दुई पक्षहरू हुन्छन् । विज्ञान र प्रविधि पनि यस विषयबाट अछुतो रहन सक्दैन । विज्ञान र प्रविधिको उपयोग गरी हातहतियार तथा क्षेत्रास्त्रहरूको निर्माण र प्रयोगले गर्दा मानव जीवनलाई धरासायी बनाउँदै लगेको छ । वातावरण प्रदुषण भई कति प्राणीहरू लोप हुदै गएका छन् । मानवीय सम्बन्ध र संवेदनशिलताको अन्त्य भई एकअर्काको गोपनियता भंग हुने अवस्था सिर्जना भएको छ । प्रविधिको उपयोगले गर्दा अपराधका रूपहरू परिवर्तन हुदै गएका छन् ।

विज्ञान र प्रविधिका सकारात्मक प्रभावहरू : केही आविष्कार र उपकरणहरू

- ❖ कम्प्युटर
- ❖ चुम्बक
- ❖ विद्युत
- ❖ एयर कण्डिसनर वा ए.सि.
  - कुनै स्थानको वातावरणलाई तातो वा चिसो पार्न प्रयोग हुने यन्त्र
  - आद्रताको नियन्त्रण गर्ने
  - विद्युत्को प्रयोगबाट चल्ने यन्त्र
  - अमेरिकी वैज्ञानिक विलियम एच केरियरले आविष्कार गरेका
  - चर्चित समस्या: ग्लोबल वार्मिङ्गको प्रमुख कारकको रूपमा समेत रहेको
- ❖ हाईड्रोलिक प्रेस
  - कम शक्तिको प्रयोगमा बढी काम गरी गह्रौं बस्तुलाई सजिलै उचाल्न प्रयोग गरिने ।
- ❖ सेन्ट्रिफुजिङ
  - सेन्ट्रिफुगल फोर्सको प्रयोगले तरल पदार्थहरूलाई छुट्याउन प्रयोग गरिने प्रविधि ।
- ❖ क्रोमाटोग्राफी